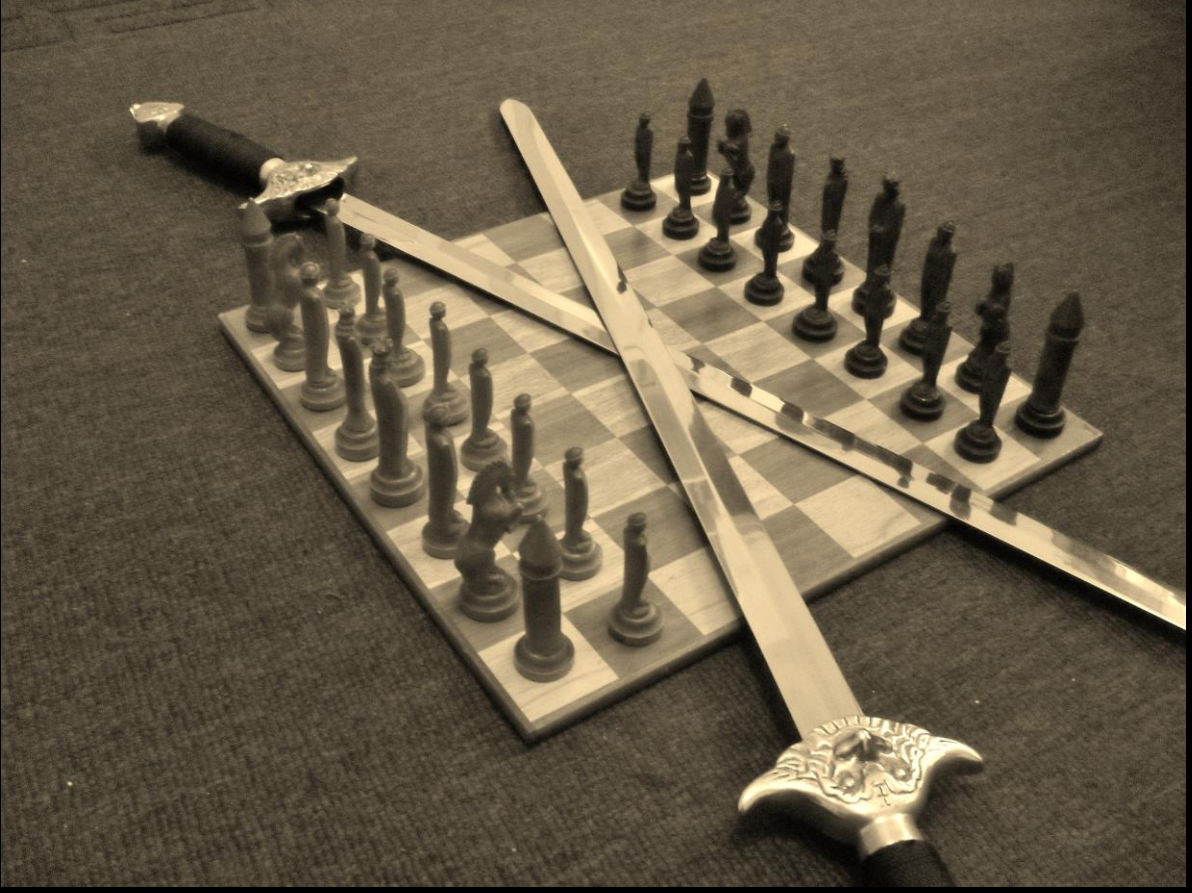

Savaş Meydanda Değil Masada Kazanılır

Mehmet Yılmaz

Bu kitap Derin Düşünce Fikir
Platformu'nun okurlarına
armağanıdır.

www.derindusunce.org

İçindekiler

Önsöz.....	5
Jeopolitiğe Giriş (1)	6
Jeopolitiğe Giriş (2)	10
Savaşta deniz araç mıdır yoksa amaç mı?	16
Sermaye – Savaş – Ticaret üçgeni ve Okyanuslar.....	20
Mahan'ın "Sea Power" tezi taktik mi yoksa stratejik mi?.....	22
Okyanus jeopolitiğinde sabitler ve yeni kartlar	26
Avrasya'nın tarih sahnesine geri dönüşü: Heartland ve Halford Mackinder	31
Krallar ölür, dağlar bâkî kalır.....	36
Zihinler işgal altındayken, topraklarını kurtaramazsın.....	41
Bir Silah Sistemi Olarak Para.....	44
Jeopolitik mekân ve jeo-ekonomik imkân: Luttwak	47

Önsöz

1700'lerin Britanya'sı bugünlerin ABD'ne çok benzer. Dış ticareti açık veren ABD, denizleri kontrol ederek gerçek zenginliği üreten karacı ülkeleri tehdit eder; petrol, dolar ve altını kullanarak zengin ülkeleri haraca keser. (Bkz. [Petro-dolar sistemi](#))

Britanya'nın denizcilik tarihi de aslında hırsızlığın, yağmacılığın ve korsanlığın kurumsallaşma ve itibar kazanma tarihidir. İngilizler üretmek yerine başkalarının ürettiklerine el koymayı daima tercih ettiler. Bunu yapabilmek için limanları ve boğazları ele geçirmeyi herşeyin üstünde tuttular. Günümüz dünyasında Britanya'nın bıraktığı boşluğu ABD'nin doldurduğunu kolaylıkla söyleyebiliriz: **Dünya ticaretinin %80'i denizden yapılıyor. Ülkelerin hayatta kalması yani gıda ve enerji tedariki için deniz yollarına erişimleri şart. Panama, Süveyş, Malaka ve Cebelitarık gibi bütün stratejik noktalar ABD, Britanya ve Fransa'nın kontrolünde.** Bu üç devlet istedikleri ülkenin ekonomisini petROLSÜZ ve DÖVİZSİZ bırakıp boğabilecek bir güce sahip.

Komplo teorisi mi? Değil, her şey ortada: Akademisyenler, amiraller, bakanlar ve diplomatlar, doktrinlerini açık açık yazmışlar ve yazdıklarını harfiyen tatbik etmişler: Alfred Mahan, Halford Mackinder, Nicholas Spykman, Zbigniew Brzezinski, Edward Luttwak, Samuel Huntington, Joseph Nye, David Paeus, Henry Kissinger... Jeopolitiğin bu ünlü isimleri, İngilizlerin ve Amerikalıların dünyaya sürekli hükmetmesi için neler yapılması gerektiğini her ortamda açıkça ifade etmişler. Bu tahakküm önceleri Hristiyanlık, sonra üstün(!) beyaz ırk ve nihayet serbest ticaretle demokrasi adına verilen bir mücadele gibi gösterilmiş. Yani sınır tanımayan Anglo-Saxon şiddetine, ideolojik meşruiyet zeminleri ihdas edilmiş. Ama değişen ideolojilere ve teknolojinin ilerlemesine rağmen 150 yıldır değişmeyen jeopolitik sabitler var.

21 harita ve 11 makaleden oluşan bu kitap, Anglo-Saxon hakimiyetini mümkün kılan şartları ve Avrasya'nın kurtuluş yollarını sorguluyor. Coğrafi engellerden ekonomik savaş araçlarına ve psikolojik harbe kadar...

Jeopolitiğe Giriş (1)

Ülkelerin dostları ve düşmanları yoktur; menfaatleri vardır. Uluslararası ilişkiler karmaşık menfaatlerin neticesi. Dinsel, ideolojik veya kan-soy-ırk davası gibi görünen kavgaların arkasından daima menfaatler gizli. "Hızlı konuştuğumuz için anlıyoruz birbirimizi" demişti Paul Valéry. *A contrario* yavaş konuşursak iletişim kopabilir. Neden? Ağır kelimeler kullanırız konuşurken ama fark etmeyiz. Durup üzerinde düşünsek altında ezileceğimiz kelimelerdir bunlar. Çünkü açıklanması imkânsız şeyleri bir çırpıda, objektif bir dille açıklar:

- Arakan'daki zulüm neden başladı?
- 2010'da doğal gaz bulundu.
- Yemen'deki savaşın sebebi ne?
- Güney Sudan'daki petrol.
- Suriye'de çocuklar neden ölüyor?
- 2.5 trilyon dolar.

Jeopolitik işte bu ağır kelimelerden biridir. Doğal kaynakları, ticaret yollarını, silahların menzillerini ve fiyatlarını konuşur. **Mekân ile menfaatler arasındaki münasebetin ilmidir jeopolitik.** Petrol, altın, kömür, uranyum ve insan hayatı aynı borsada el değiştirdiği için jeopolitik bilenler insan kanıyla Amerikan doları basabilirler.

Mekân insanları, insanlar da mekânı dönüştürür

Bu hafta Philippe Moreau Defarges'ın bir kitabından bahsetmek istiyorum: "Jeopolitiğe Giriş". Defarges hem akademisyen hem de eski bir diplomat olması sebebiyle teoriyi ve pratiği yaşayarak öğrenmiş biri: Fransız dış işlerinde danışman, IFRI'de araştırmacı, *Université de Paris-II Panthéon-Assas* ve *Institut d'études politiques de Paris*'de hoca. Tabi şu soru akla gelebilir: Ortalıkta bu kadar Ortadoğu, terör, enerji vs "uzmanı" varken neden biz acemiler gibi "Jeopolitiğe Giriş" yapalım? Zannediyorum uzman enflasyonu yaşanan sahalarda ilk kaybımız temel kavramlar oluyor. Sıradan kelimelere yüklenen bulanık mânâlar yüzünden avam işine geleni anlarken diplomatlar "politically correct" kalmak uğruna bu bulanıklığın arkasına saklanıyor. Bu manzaraya bir de diplomatik sorunları iç politikaya ve seçimlere meze yapanları eklersek tam olur! **Kısacası bitmeyen savaşların, değişen çıkar kavgalarının arkasındaki değişmezleri okumak için sağlam biçimde inşaa edilmiş mücerred bir lisan elzem.** Bu bakımdan kendini "uzman" hisseden azmanların bile zaman zaman uzmanlıktan çıkıp böyle "girişler" yapmasında fayda var.

Evet... Mekân objektif olarak herkes için aynı olarak var ama her halkın, hatta her bireyin indinde algılanması farklı. (Bkz. Derin Lügat: [İndî / Sübjektif / Objektif / ذاتی](#)) Dağların yüksekliği, okyanusların genişliği herkes için aynı olabilir ama bir engel ya da koruyucu duvarlar gibi algılanması yaşam biçimlerine ve askerî güçlere göre değişir. Meselâ göçebe yaşayan bir topluluk için ufuk çizgisi oldukça müspet görülebilir: Ardına gidip yeni otlaklar bulabilecekleri yahut akın yapıp ganimet getirebilecekleri bir çizgidir. Yerleşik hayata geçmiş olanlar için ise ufuk daima arkasından istilâ ordularının çıkageldiği bir belirsizlik hattıdır.

Köylü için mekân etrafını çitle çevirip işlediği, evlâdına miras olarak bırakacağı verimli toprak olabilir. Kentli modern göçmenler için ise kent mekânı fırsatlar ve riskler diyarındır. İnsanlar, toplumlar ve devletler mekânı algılayış biçimlerine göre kendi avantajlarına uygun şekle sokmak için çalışıp dururlar: Çin Seddi, Panama ve Süveyş kanalı...

Denizlerle karacıların, üreticiyle satıcının kavgası

Dünyadaki savaşların doğru okunmasındaki en büyük engellerden biri inanç, ırk ve ideolojilerin menfaat çatışmalarını maskeleymesi. Çatışan ve örtüşen menfaatler penceresinden baktığımızda zahiri sebeplerin ortadan kaybolduğunu kolaylıkla görebiliriz. Meselâ 2ci dünya savaşında Japonya hariç savaşan ülkeler Hristiyandı. Keza bugün ABD tarafından şeytanlaştırılan Taliban Afganistan'ı Ruslardan korurken "kahraman halk savaşçısı" olarak övülüyordu. Zira Rusların Afganistan'daki ağır kayıpları komünizmin çoküşünü hızlandırıyordu. (Bkz. [Kâfirin silahıyla cihad olur mu?](#)) 6 Aralık 1993'te The Independent'ta Robert Fisk imzasıyla yayınlanan röportaj Usama bin Ladin'i "Sovyet karşıtı savaşçı, ordusunu barış için yola koydu" başlığıyla övmüştü.

Temel sorumuzu derinleştirelim: Eğer çatışan din veya ideoloji değilse menfaatler nasıl çatışır ve bu çatışma nasıl sahne alır?

Toplumlar ellerindeki kozlara göre bir vizyon geliştirirler. Bu vizyon bazen bir kaç asıra yayılabilir hatta yayılmalıdır da. Zira dış politika uzun solukludur; kral veya başbakan değişimleriyle bozulamaz, yenilenemez. Çünkü dağların yeri ve petrol kuyularının derinliği değişmez. Bu bağlamda "karacı-üretici" veya "kara imparatorlukları" diyebileceğimiz vizyonla "denizci-tüccar" veya "deniz imparatorlukları" vizyonu karşı karşıya konabilir.

Karacı-üretici için zenginlik (=güç=iktidar) geniş ve verimli topraklara sahip olmak ve altındaki madenleri işletmektir. Elbette bu verimli toprakların beslediği büyük nüfus barışta üretimin, savaşta kalabalık bir ordunun garantisidir. Zafer ve yenilgi ise toprak kazanmak ve kaybetmekle ifade bulur.

Bu vizyonda deniz kıyıları karanın yani zenginliğin, iktidarın bittiği yer. Liman, nehir vs var ve ticaret için kullanışlı. Ama Esas zenginlik kaynağı değil. Savaşta da deniz bir engel. Askerleri bir diğer karaya geçirmek için deniz kuvveti var ama asla kara ordusu gibi merkezî değil. Bu vizyonu Rus, Osmanlı, Çin gibi kara devletlerinde görüyoruz. (Bkz. [Rusya, Çin ve ABD'nin yeni pokeri: Düşük yoğunluklu sürekli savaş »](#))

Yine müellifin saptamaları sayesinde idrak ediyoruz ki endüstri devrimiyle beraber fabrika, hammadde ve iş gücü yine bu vizyonu pekiştirmiş. Bir çok düşünür ve siyasetçi endüstriyel üretim kapasitesini yegâne zenginlik görüp ticareti tâli bir faaliyet olarak sınırlandırmışlar. 1850-1950 döneminde ABD ve Rusya'ya baktığımızda da kendine yeten, bütün hammaddeleri kendi toprağında üretebilen bir iktidar arayışı görüyoruz.

Denizci-tüccar için ise zenginlik (=güç=iktidar) değiş-tokuş yoluyla arttırılabilir. Üretim tâli bir faaliyettir, deniz yollarını, boğaz ve limanları kontrol edebilen zaten üreticileri ticarete zorlar; olmazsa sömülebilir. Birinci dünya savaşına kadar Fransa ve Britanya'nın vizyonu bu yönde. Almanya'nın "yaşam alanı" ve Japonya'nın "refah bölgesi" adıyla inşaa etmeyi hedefledikleri iktidar da yine bu vizyonla uyumlu. **Her iki dünya savaşında da bu vizyonu başarmış olanlarla başarmak isteyenlerin kavgasına tanık oluruz.** Özellikle petrole erişmenin temel rol oynadığı dünya savaşları faşizm, komünizm gibi ideolojik gözlükle değil de menfaat çerçevesinden okunursa mesele çok net anlaşılır. (Bkz. [Savaş meydana değil masada kazanılır](#) ve [2ci Dünya Savaşı petrol yüzünden mi çıktı?](#)) Aksi takdirde faşist Hitler ve Komünist Stalin'in savaşın başındaki ittifakı ve sonundaki kavgası çözülmez bir bilmece olur. Tabi jeopolitik menfaatler gözardı edilirse Britanya'nın kendi müttefiki olan Polonya'yı kazıklaması, General Skorsky'yi öldürtmesi, Rusların Katyn ormanında 22.000 Polonyalı subay ve sivil katletmesi gibi bir çok olay da ideoloji / ırk / inanç çekişmeleriyle açıklanamaz.

Gelin şimdi çatışma zeminlerini incelemeden önce aşağıdaki haritaya göz atalım. 5-6 noktayı kontrol ederek bütün dünya denizlerini tahakküm altına almak mümkün: Panama, Süveyş, Cebelitarık, Ümit Burnu, Malaka boğazı... Askerî ve ekonomik menfaatler çerçevesinde bakılırsa bu noktaların hakimiyeti için yapılmış olan savaşlar daha iyi anlaşılabilir. Ayrıca bugün bu noktaları tutan devlet/şirketlerin kartelleşmesi de kaçınılmaz görünüyor. Güç gücü çeker.

Denizci-Karacı çatışma zeminleri

Ticaret yollarının hakimiyeti ve güzergâh değiştirmesinde de bazen iki vizyonun çatıştığına şahit oluruz bazen de aynı vizyonu taşıyanların birbiriyle kışmasına. Meselâ Avrasya'nın karacı-üretici devletlerin refahı asırlarca İpek yolu sayesinde artmış. Ama yeni deniz yollarının keşfedilmesi, Süveyş gibi kanalların açılması zenginliği karadan denize kaydırmış.

Kara-Deniz vizyonlarında bir diğer farkı teknolojiye görebiliriz. Karacılar asırlarca at veya deve sırtında taşıdılar yüklerini. Çölde yön tayin etmek gibi ihtiyaçları vardı ama teknik/teknoloji genellikle ticaretin kendisinde değil üretimdeydi. Yani karacı-üretici bazı malları herkesten daha iyi kalitede üreterek rekabette kazanıyordu: İran halısı, Çin porseleni, Anadolu'da metal işçiliği... Karacı-üreticinin bir diğer rolü hammadde ticaretiydi. Bu sahada ise expertiz-uzmanlık kartını oynuyordu, yakut vb değerli taşlar, ipek, sedef, baharat...

Oysa deniz ticareti yapanlar için üretilen malın kalitesi veya üretim teknikleri ikincil bir roldeydi. Zira düşük kaliteli malı satamazsa daha iyisini arayıp bulurdu. Ama denizci-tüccar için daha büyük gemiler yapmak, okyanusta yön tayin etmek, rüzgâra ve mevsime göre uygun yolları gösteren haritalar çizmek vs daima hayatî önemi haiz oldu. Buharlı gemiler, dizel motorlar, bugün ise panamax / suezmax formatında devasa gemiler, GPS...

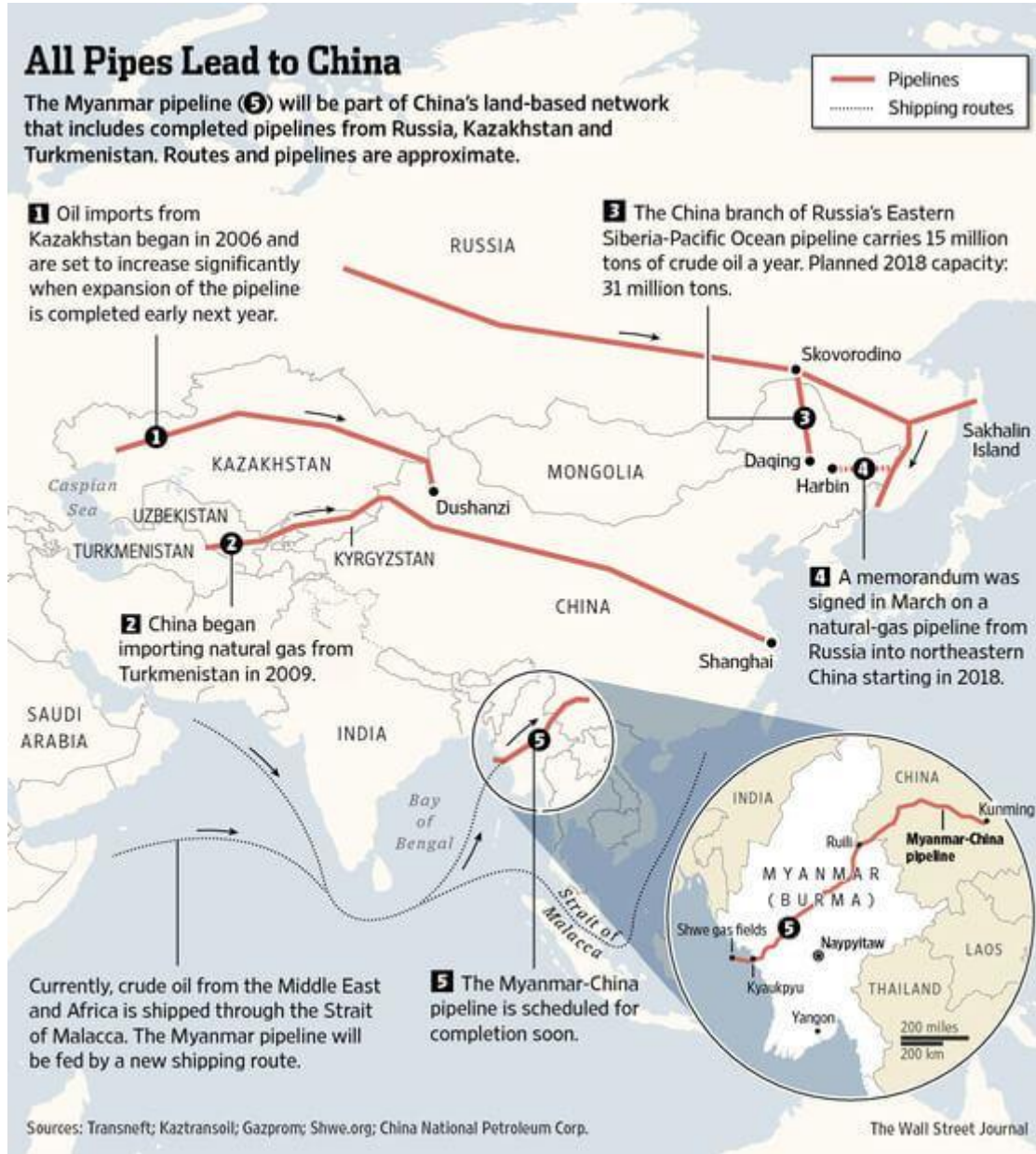
Karadaki üretim ve kara yoluyla yapılan ticaret daima emek yoğun oldu. Modern çağlarda bile her kamyonu en az bir şoför gerekliydi. Çok daha ucuz olan tren için ise hem demiryolu işçileri hem de kömür işçileri elzem.

Deniz ticaretinde ise durum asırlardır tam tersi: Geminin kapasitesi büyüdükçe az sayıda insanın çok miktarda mal taşıması kolaylaşıyor. Konteynır ile gelen standartlaşma, limanlardaki vinçler vb her teknik gelişme insan gücü ihtiyacını azaltma ve teknik becerileri artırma yönünde. Bu manzaranın tamamlanması için bir de petrolü ve finansı eklemek gerek. Petrol sıvı olması sebebiyle gemiye doldurulması vanalar ve pompalarla gerçekleşiyor. Eskiden gemileri karacılar muhtaç eden kömür ise çok daha fazla insan gücüyle gemilere yüklenebiliyordu ve seyir sırasında da makine dairesinde işçi bulundurmamak gerekliydi. Petrol üretimi açısından da çok daha az iş gücü gerektiren bir yakıt. Kısaca karadan çıkarılmakla beraber petrol denizcilerin elini güçlendiren bir devrim başlattı. Ancak petrol yataklarının keşfedilmesi, kuyuların açılması, boru hatlarının döşenmesi, rafineriler, dolum limanlarının her biri milyarlarca dolarlık yatırım gerektiren ve uzun yıllarda tamamlanan projeler. Bu sebeple deniz ulaşımı, petrol, finans, teknoloji ve denizlerin askerî hakimiyeti birbirini mıknaş gibi çekiyor. Diğer yandan kömür, tren, kara ulaşımı ve büyük kara parçalarının askerî hakimiyetini görüyoruz. Uydu ve uçakların da belirleyici olduğu günümüzde ABD, Fransa ve Britanya'nın uçak gemilerine verdiği öncelik Rusya ve Çin'de karadan havaya füzelerle kara savunması biçimini alıyor.

Elbette "karacı" dediğimiz ülkelerin güçlü ve gelişmiş deniz kuvvetleri var ve elbette "denizci" dediğimiz ülkeler güçlü kara ordularına sahipler. Ancak askerî doktrinler eldeki kozlara göre şekil

alıyor. Karacılar denizden gelebilecek tehlikelere karşı pozisyon alırken denizciler kara birliklerini denizi kullanarak uzak mesafelere intikal ettirmeyi hedefliyorlar. Rusya'nın NATO tarafından Baltık denizinde ve Karadeniz'de sıkıştırılması, Çin'in petrole erişmesinin ve deniz ticaretinin ABD donanmasıyla baskı altına alınması zannediyorum denizci-karacı vizyonların çatışması olarak okunabilir. (Bkz. [Arakan'ı boşaltın, gaz ve petrol geçecek](#)) Yine unutmamak gereken bir ayrıntı aynı ülke içinde şirketlerin, sosyal sınıfların veya kamu kurumlarının arasında benzeri vizyon çatışması yaşama ihtimalidir. Meselâ ultra-liberal Margaret Thatcher zamanında kömür madenlerinin aniden kapatılması ve işçiyle devletin karşı karşıya gelmesi ve Britanya'nın GSMH'si içinde finans sektörünün payının aşırı büyümesi birlikte değerlendirilmeli.

Bu bölümü bitirirken... Savaşları ideolojik veya inanç çatışması gibi okumaya alışanlar kendilerine şu soruyu sorabilirler: Komünizmi terk edip kapitalizmin en vahşi şeklini yaşamaya başlayan Moskova ve Pekin hâlâ neden ABD ile çatışıyor?

Jeopolitiğe Giriş (2)

"Denize hakim olan ticarete hakim olur; ticarete hakim olan dünyaya hükmeder." (Walter Raleigh, İngiliz asker ve siyasetçi, ö. 1618)

Bir ada ülkesinde yaşayan İngilizlerin böyle konuşmasından daha doğal ne var? Elinde çekiç tutan adama her şey çivi gibi görünürmüş. Ya siz? Dünya haritasına baktığınızda karalarla çevrili bir okyanus mu görüyorsunuz yoksa okyanuslarla çevrili bir kara parçası mı? Gemi mühendisliğinde ileri gitmiş ve petrolü kontrol edebilen ülkelerin gözünde denizler ticareti ve savaşta kolaylaştıran bir unsur. Oysa karacı devletler için denizin kıyısı iktidarın bittiği, belirsizliklerin başladığı bir hudut. (Bkz. [Hudud / Sınır / граница / Frontière / الحدود](#))

Fakat üzerinde yaşamak zorunda olduğumuz gezegenin yapısına bakarsak aslında meselenin o kadar da indî/sübjektif olmadığını görüyoruz. (Bkz. [İndî / Sübjektif / ذاتي](#)) Çünkü bütün okyanuslar birbirlerine bağlı ama bütün kara parçaları tek bir bütün oluşturmuyor. Panama ve Süveyş kanalları açılmadan evvel bile kıtaların kenarından dolaşan gemiler büyük mesafeler katedebiliyorlardı. Meselâ 1500'lerde Batı Avrupa'dan yola çıkan istilacılar Güney Amerika, Kuzey Amerika, Afrika, Doğu Asya ve Avustralya kıyılarını ele geçirdiler ve hâlâ da talan etmekte:

"... İnsanoğlu nehirleri ve denizleri bir engel gibi görmeyi bırakıp onları otoyol olarak kullanmayı öğrendiğinde **uygarlığa** dev bir adım attı. Su yolları insan emeğine ve fikirlerine yeni bir manevra kabilyeti kazandırdı..." (E. B. Potter, Sea Power: A Naval History, 1960)

Tabi buradaki "uygarlık" kelimesi bizim bildiğimiz medeniyet değil. Atom bombası yapıp yüzbinlerce insanı bir saniyede öldürmeyi kılıçla öldürmekten daha "uygar" gören teknik ve ticarî bir zihniyet bu. Dikkatli okumak lâzım. (Bkz. Derin Lügat: [Medeniyet / Civilisation / المدنية / الحضارة](#)) Neyse, geçelim... Kısacası denizcilerin rüzgâra muhtaç olduğu eski çağlarda bile "üzerinde güneş batmayan" bir imparatorluk hayal edilebilirdi. Ama aynı şeyi kara orduları ile yapmak imkânsızdı. Okyanuslar gezegenimizin %70'ini kapladığı için denizciler karacılara kıyasla daima torpilliydi. (Bkz. [Rusya](#)) Bu verilere 1800'lerde açılan Panama ve Süveyş kanallarını eklersek Cebelitarık, Bab el Mendep ve Malaka boğazıyla beraber 5 geçiş noktasını kontrol eden bir ülkenin bütün dünyadaki deniz yolları üzerine söz sahibi olacağını söyleyebiliriz.

Bu noktaları kontrol edenler hem diğer ülkelerin ticaretini hem de savaşını büyük ölçüde kontrol edebilirler. Zira deniz taşımacılığı kara yolundan çok daha ucuz ve petrol kaynaklarına erişim de yine büyük ölçüde denizden yapılıyor. Petrol ithal edemeyen bir ülkenin savaş uçakları, tankları ve tabi ki savaş gemileri hiç bir işe yaramayacaktır:

"... Büyük savaş gemileri, ateş gücünün bir noktaya teksif edilmesi, okyanuslara hükmetme azmi... Kısacası deniz ambargosu düşmana er ya da geç diz çöktüren çok etkili bir silah. Stratejik adaların ve kıtaların geçiş noktalarındaki üslerin kontrolü geniş kıtalara sahip olmaktan daha önemli. Deniz aşırı koloniler ülkenin refahı için hayati önemi haiz. Üstelik deniz ticareti daima kara ticaretinden daha ucuz ve kazançlı. Deniz gücüne sırtını dayamış bir ulus karadaki savaşlara bulaşmadan tecrid olmayı da tercih edebilir. Deniz kontrolü olmaksızın bir küresel güç haline gelmek düşünülemez ..." (Paul M. Kennedy, The Rise And Fall of British Naval Mastery, 1976)

Bu satırların yazarı olan Paul Michael Kennedy bir İngiliz tarihçi. Ekonomik güçlerin ve teknolojinin uluslararası ilişkiler üzerindeki etkisi üzerine uzmanlaşmış. Yale Üniversitesi'nin yayınladığı çok sayıda eseri de diplomasi tarihi hakkında. Temel tezi bir cümleye özetlenecek olursa... teknolojinin, ekonomik tahakkümün ve askerî gücün birbirinden ayrılmaz olduğunu savunuyor. (Bkz. [Zafer namlunun değil kalemin ucundadır](#))

İngilizler neden geç kaldı?

Peki ama neden uzun müddet karacı imparatorluklar tarihe yön verdi? Britanya ve ABD'nin ortaya çıkması neden son asırlarda oldu? Evet... Çin'de, İslâmistan'da, Hindistan'da kurulan imparatorluklar denizi kullanmışlar ama sahip oldukları karaları korumak veya karşı kıyıdaki düşmana saldırmak için. Kimse okyanusları aşarak dünyayı ele geçirmeye çalışmamış. Bir dönem Akdeniz'e sahip olan Romalılar ve Osmanlılar bile denizden çok az istifade etmişler. Tabi biz sorumuzu bugünkü coğrafi bilgilerin ve teknolojilerin penceresinden sorduk. Petrolün gemilerde yaygınlaşması 1900'lerin başıdır; kömür de nispeten yenidir. (Bkz. [2ci Dünya Savaşı petrol yüzünden mi çıktı? »](#)) Üstelik dünya haritasının tamamlanması, risklerin, yiyecek vb tedarik edilebilecek liman şehirlerinin kurulması ise asırlar sürecekti. Kısacası bugün normal gördüğümüz pek çok şey 16cı asıra kadar mümkün değildi. Müellifimiz Philippe Moreau Defarges'in tabiriyle:

"... Ortaçağ Avrupası kendi coğrafyasına hapsedilmişti: Güneyde aşılmaz çöller, batıda bilinmeyen bir okyanus, kuzeyde buzlarla kaplı topraklar, güney doğu ve doğuda yenemediği ordular vardı. 16cı asırdan itibaren okyanuslara hakim olmaya başlayan Avrupa dünyaya hükmetmeyi öğrendi; okyanusu merkeze alarak ve ana karaları kenara iterek onları bu merkezin hammadde ve işgücü tedarikçisi haline getirdi ..."

Buharlı gemiler ve kömür ile denizcilerin rüzgârdan bağımsızlıklarını kazanması daha da yeni. Bundan önce sadece düzenli rüzgârların mücade ettiği limanlara gidilebiliyordu. Buharlı gemilerle dahi bu bağımlılık tamamen kalkmadı ortadan. Birinci dünya savaşına kadar buhar gücüne sahip olan bir çok gemi yelkenleri terk etmemişti. Zira kömür tedarik edilemeyen uzak limanlar için hâlâ rüzgâr gerekiyordu. Meselâ 1912'deki ticaret yollarını gösteren aşağıdaki haritada yelkenli gemilerin (açık mavi hatlar) ehemmiyetlerini hâlâ muhafaza ettiğini görüyoruz (Gerçek boyutta görmek için haritaya tıklayın):

Jeopolitiğin sabitleri ve değişkenleri

Philippe Moreau Defarges'ın kitabında faydalı bulduğumuz şeylerden biri de tarihe geçmiş jeopolitik uzmanlarının eserlerinden ve doktrinlerinden kısaca bahsetmesi. Clausewitz gibi hem askerlik yapmış hem de kitap yazmış ve üniversitelerde ders vermiş insanların fikirlerini incelemek bugünkü meseleleri anlayabilmek için son derecede kullanışlı. (Bkz. [Savasta Cesaret ve Aptallık](#)) Tabi bu insanların her iddiası geçerli değil zira fikirleri yaşadıkları dönemin teknik sınırlarıyla, ideolojik ve politik baskılarıyla şekil aldığından hata yapabiliyorlar. Ancak bazen bu bilgin-komutanlar yeterince soyut düşünebildiklerinde stratejinin ve jeopolitiğin "değişmez" ilkelerine temas edebilmişler. (Bkz. [Taktik ve Strateji](#)) Bu bağlamda Defarges'ın bahsettiği ve bizim de kayda değer bulduğumuz isimlerden biri Amerikalı amiral Alfred Thayer Mahan (1840-1914). Prusyalı meslektaşı Clausewitz'in hudutlara ve devletlerin kontrol ettiği kaynaklara odaklı karacı vizyonu ile tezat oluşturan şu sözleri dikkate değer:

"... Deniz herkese açık bir yol hatta her yöne giden yolların kesiştiği sahipsiz bir saha. Ancak 'ticaret yolu' dediğimiz bazı güzergâhlar ve menziller diğerleri arasından seçiliyor. [...] 'Deniz gücü' dediğimizde elbette ilk önce su üstünde hareket edebilen birimleri kastediyoruz ama limanlar, kanal ve boğazlar, askerî üsler ve stratejik güzergâhlar üzerindeki adalar da deniz gücünün bir parçasıdır ..."

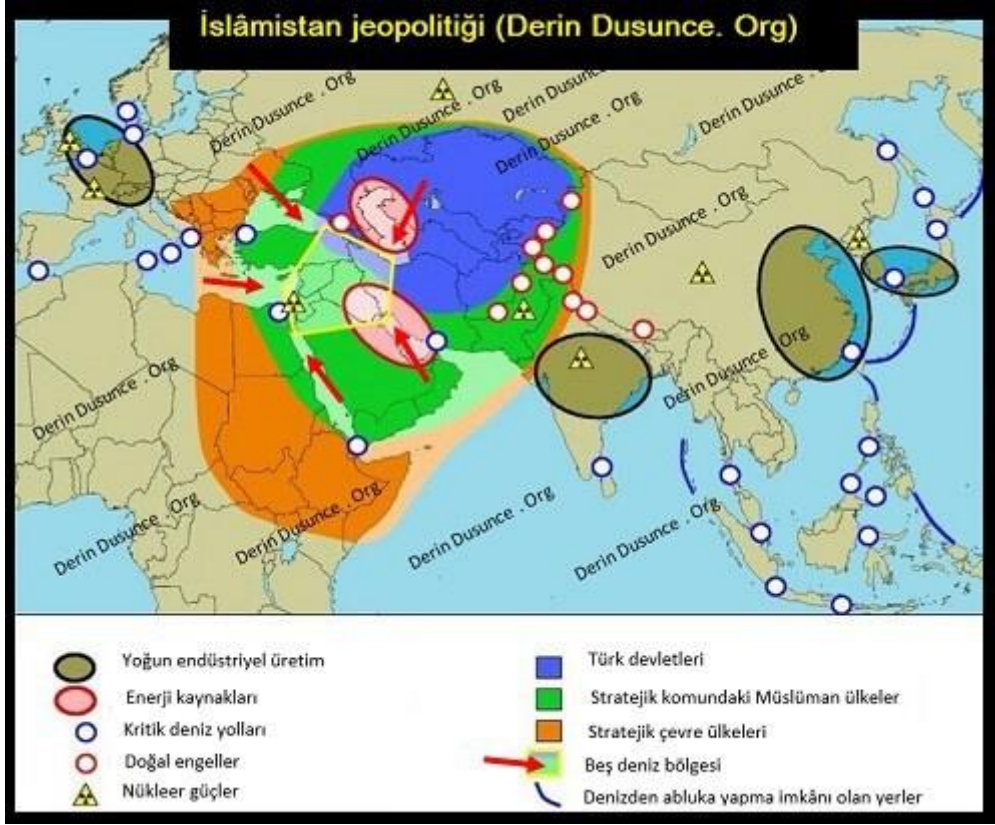
Mahan'ın askerlik tecrübeleri içinde bizim için özellikle önem taşıyan biri varsa o da 1861-1865 ABD iç savaşıdır. 200.000'i çatışmada olmak üzere 600.000'den fazla insanın ölümüne, 500.000'den fazla yaralı ve kayıba sebep olan bu savaşta deniz kuvveti çok özel bir rol oynamıştı. Fakat daha önemlisi savaşın sebebi, mahiyeti ve neticesi bugünkü savaşları haber verir gibidir (Bkz. [Suriye Aforizmaları](#)): Endüstriyel üstünlüğe sahip Kuzey ile tarıma dayalı Güney güçleri karşı karşıyadır. Avrupa'dan ithal edilen yüksek kaliteli mallarla rekabet edemeyen Kuzey, Güney'in limanlarını ablukaya alır. Güney'in deniz kuvveti yoktur. Yelkenden kömüre geçen savaş gemileri ve birlik sevkiyatında etkin kullanılan demiryolları Kuzey zaferinin önünü açar. Unutmadan... Deniz-jeopolitik münasebetine dair olmak üzere müellifimiz Defarges'ın Amerikalı Amiral Mahan'dan aktardığı iki önemli saptama daha var:

- Birinci dünya savaşından önceki 2 asır boyunca Britanya bütün gücüyle liman, boğaz ve stratejik adalara hakim olmaya çalışırken Fransa karacılıkla denizcilik arasında karasız kaldı. Bu kararsızlık neticesinde kaynaklarını bir yöne teksif etmekte zorluk çekti. Cebelitarık, Ümit burnu (G. Afrika), Süveyş, Aden, Hürmüz ve Singapur İngilizlerin kontrolüne girerken Fransa küresel güç statüsünü kaybetti.
- 1700'lerin genç ABD'si güçlü Avrupa devletleri olan Fransa ve Britanya'nın çekişmelerini kullanarak etki alanını genişletti. Atlantik'ten Pasifik'e uzanan bölgeye hakim olmak demek Britanya'nın bile ablukaya alamayacağı bir ülke kurmak demekti.

Türkiye jeopolitiğinin sabitleri

Gündemin Türkiye'deki kadar hızlı değiştiği ülke çok az. Terör, Rusya ve ABD ile ilişkiler, sınır ötesi harekâtlar, imzalanıp bozulan anlaşmalar... Bütün bu toz duman içinde bölgemizin sabitleri neler? Bu soruya 3 harita ile cevap verelim:

Birincisi petrolün üretildiği ve tüketildiği bölgeleri gösteren bir Avrasya haritası. 1ci dünya savaşından beri herkesin bildiği bir gerçek: Dünyada en fazla petrolün bulunduğu yer sarı beşgenin içi. Daha az bilinen bir gerçek ise buradaki üretim maliyetinin diğer bölgelerden daha düşük olması. Yani petrol ucuzken Arap ülkeleri ve İran dışında kimse ihracat yapamıyor. Sarı beşgeni çevreleyen 5 denizin kontrolü dünyaya hakim olmak için mutlaka gerekli: Karadeniz, doğu Akdeniz, Kızıldeniz, Basra ve Hazar. Suriye ve Yemen'deki savaşların temel sebebi de bu kontrol. Petrol ve doğal gazın en çok tüketileceği bölgeler Batı Avrupa, Çin ve Japonya. Dünyaya hakim olmanın ikinci şartı da ihracat yollarını yani denizleri kontrol etmek. Takdir edersiniz ki boru hatları deniz yoluna alternatif olduğu için Britanya ve ABD'yi rahatsız ediyor. Keza petrol üreten ülkelerin endüstrileşmesi veya Batı Avrupa, Çin ve Japonya'nın alternatif enerjiler geliştirmesi de Anglo-Saxon egemenliğine zarar verir.

İkincisi "Büyük Ermenistan", "Büyük Kürdistan" ve "İŞİD'istan" bölgelerinin örtüşmesine dikkat çeken bir harita. Bu da 100 yıllık bir kavga. Mesele etnik veya dinî değil; Bakü petrollerini ve tabi Kuzey Irak ve İran'ı doğu Akdeniz'e bağlamak. Yüz yıldır çizilen bütün haritalar ya Artvin-Ceyhan-Hakkâri yahut Basra-Ceyhan-Hakkâri üçgeninde. Projenin mahiyetine göre Rusya'nın veya İran'ın elini güçlendirebilecek bu "ülkeleri" önlemek için ABD bugünlerde Kuzey Suriye'de İsrail benzeri bir uydu-ülke kurmaya çalışıyor. (Gerçek boyutta görmek için haritalara tıklayın)

Üçüncü harita bölgemizdeki petrolün "kontROLSÜZCE" (Anglo-Saxon kontrolü olmadan) dünyaya çıkmasını engelleyen unsurların ifadesi. Zira herkesin kendi petrolünü satabildiği fiyata satması yani petrol piyasasının normalleşmesi Amerikan dolarının aşırı değer kaybetmesine sebep olur. Böyle bir durumda sadece ABD değil onyılların ihracat şampiyonu olan Almanya, Japonya, Çin ve dolarla petrol satan Rusya büyük zarar görebilir. (Bkz. [Petro-dolar](#) sistemi)

Bugünkü jeopolitik: değişkenler, sabitler ve haritalar

Aşağıda izokronik haritalar sunuyoruz. Bu haritalar teknoloji ve ticaret yolları sayesinde şehirlerin birbirine nasıl yaklaştığını gösteriyor. Bu haritalar sırasıyla 1881, 1906 ve 2009 yılında çizilmişler. Coğrafi olarak birbirine çok yakın olsa bile bazı şehirlerin ana ticaret yollarından uzak düşmesi de dikkate değer. Yine aynı haritalar sermaye birikimi, teknoloji transferi ve kültürel etkileşim açısından da dikkatle okunmalı. 1881’de bazı Rus ve Osmanlı şehirleri Avrupa’ya entegre olurken ülkenin geri kalan kısımları küreselleşmenin dışına itilebilmiş. Gözden kaçmaması gereken bir başka husus Londra’nın tek merkez rolünü Atlantik’e kaptırması. En kısa mesafelerin 10 günden 5 güne ve nihayet 1-2 saate inmiş olması ise ticaret döngüsünü anlamak bakımından önemli. Aynı mal aynı fiyata satılsa bile sevkiyat frekansındaki artış sermaye birikimini doğrudan etkiler: Hafta bir gemi kalkarken günde bire geçmesi yapısal bir değişiklik arz eder. Bu fiyatları, üretim koşullarını ve dolayısıyla işgücünü de şekillendirir. Zenginleşen limanlar ve sanayi bölgelerinde fakirliğe itilen köylünün istemese bile işçi olmak zorunda kalacağı, çalışmak istemeyen kadınların hatta çocukların çalışmaya itileceği aşîkâr. (Bkz. Bu konudaki e-kitap: [Derin МАЯЖ](#)) 2009 izokronik haritasından sonra son olarak internet kullanım yoğunluğunu gösteren bir harita ekledik. Bu elbette zengin ülkelerle örtüşen bir harita. Ancak bilginin akışını temsil etmesi, internete bağlı olan insanların sanal biçimde yakınlaşarak yeni mekânlarda buluşması jeopolitik sahasındaki yeni gelişmeleri haber veriyor. Üstelik sadece e-ticaret gibi sivil uygulamalar değil söz konusu olan. Mısır ve Ukrayna’da gördüğümüz gibi isyanlar da internet üzerinden organize olabiliyor. Suç örgütlerinin interneti kullanması ve insansız hava araçlarının kontrolü de sanal mekânı jeopolitik konusu yapan meselelerden bazıları. Zira artık Amerikan askerleri Kaliforniya’daki askeri üsten hiç ayrılmadan Afganistan’da çocuk öldürebiliyorlar. Bu yeni durum ahlâkî ve hukukî kavramları sarstığı gibi “ulusal egemenlik” sınırlarını da yeniden tarif etmeyi gerektiriyor. (Gerçek boyutta görmek için haritalara tıklayın)

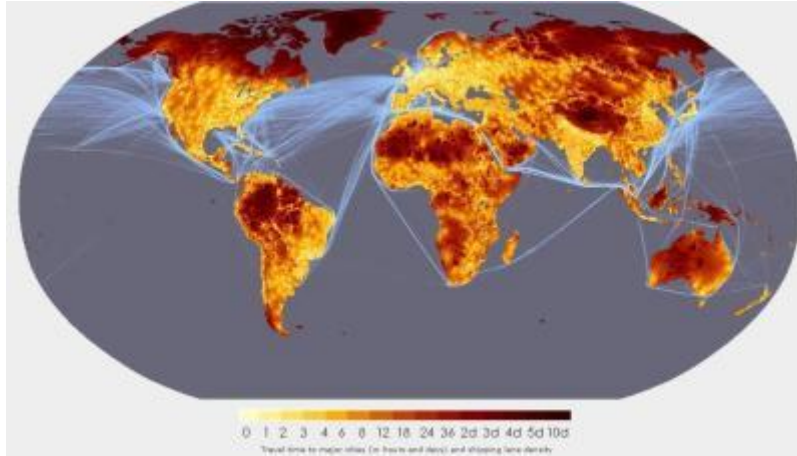
1881

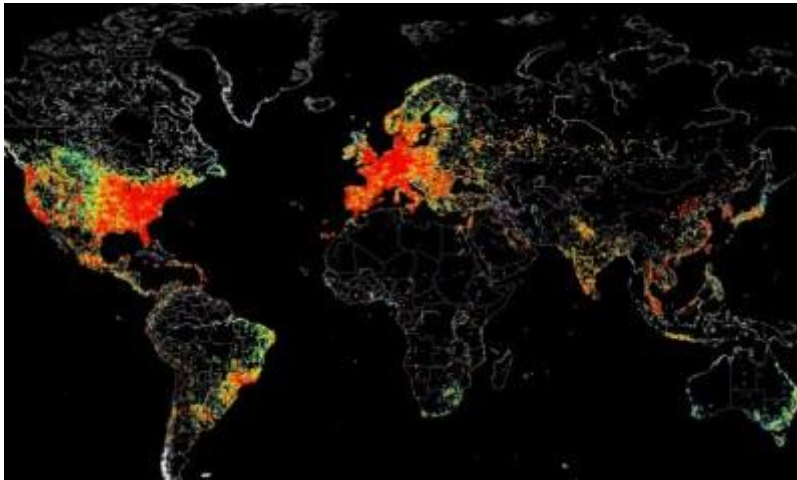
1906

2009

İnternet erişimi

Savaşta deniz araç mıdır yoksa amaç mı?

Denizcilerin düşman geminin güvertesine atlayıp kılıçla dövüştüğü 1600'lerin ahşap kalyon ve fırkateynlerden bu yana çok şey değişti. 5000 askerin görev yaptığı, sineması, hastahanesi ve spor salonu bulunan uçak gemilerinden kalkan uzaktan kumandalı insansız araçlar "düşman" diye ekrandaki renkli ışıkları vuruyor: Asker? Terörist? Okul ya da hastahane? Bir önemi yok. Menzil ve teknik ilerledikçe ölen ve öldüren arasındaki mesafe arttı. Daha 1ci dünya savaşından belliydi. Karada değil ama çoğu deniz savaşlarında görünmeyecek kadar uzaktaydı düşman. 2ci dünya savaşında mükemmelleştirilen radardan önce keşif uçakları ve casuslar vardı. Denizde savaşanlar için doğru bilgiye hızlı erişme kabiliyeti hayat ile ölüm arasındaki sınırı çoktan çizmeye başlamıştı bile. 21ci asırda binlerce km menzilli füzeler atabilen denizaltıların bir hedefi vurmak için düşman karasularına girmelerine hatta sudan çıkmalarına bile gerek yok. Ateşlenen füze onu suyun üzerine kadar taşıyan "motoru" satıhta bırakıp hava yolculuğu için gerekli sistemi ateşliyor.

Eğri kılıçtan balistik füzelere uzanan 4 asırlık dönüşümde hâlâ tek bir kavramdan bahsedercesine "deniz savaşı" veya "savaş gemisi" diyebilir miyiz? Denizde/ deniz için/ denize rağmen yapılan savaşların hepsini aynı kefeyle koyabilir miyiz? Kürek ve yelkenle ilerleyen kalyonlardan kömürle buhar gücünün mümkün kıldığı zırhlılara, 1900'lerin başındaki dizel motorlu savaş gemilerinden nükleer denizaltılara uzanan yolun sabitleri nelerdir? Deniz savaşlarının tarihine bakarak bugünü nasıl anlayabiliriz?

"... Amerika'daki kolonileri kaybı bile Britanya'nın deniz gücünü azaltmadı çünkü Britanya bir zamanlar Fransa ve İspanya'nın olduğu gibi bir koloni imparatorluğu değil gerçek bir deniz imparatorluğuuydu. İngilizlerin denizdeki gücü topraklarının genişliğine değil kontrol ettiği stratejik geçiş noktaları ve deniz yollarına dayanır ..." (Deniz Gücünün Tarihi Etkisi, 1890)

Bu sözler Amerikalı Amiral Alfred Thayer Mahan'a ait. Bir çok insan için bilmece gibi görünebilir. Çünkü genellikle tarih kitapları savaş sonuçlarını "filanca şehri alındı, falanca kaleyi kaybedildi" diye yazar. Bu **karacı zihniyete** göre savaşların amacı karada sabit pozisyonlar almaktan ibarettir: Dağlar, vadiler, ticaret yolları, altın vb madenler, verimli topraklar yahut Kudüs gibi manevî değeri olan beldeler. Askerlerin denizden geçmesi yahut nehirden yardım alması önemsiz ayrıntılar gibi görünür. Büyük nehirler orduların arkasına mevzilendiği doğal engellerdir. Ama karacı zihniyetteki tarihçi denizin kendisine askerî bir hedef gözüyle bakmaz. Kıbrıs, Sicilya veya Girit gibi adalar için yapılan savaşlarda bile denizden çok fazla bahsedilmez. Zira karacı gözüyle deniz bir araçtır; gerçek hedef ise ekilen, biçilen, üzerinde hayvan otlatılan, ev yapılan, mezar kazılan ve uğrunda ölünen toprak...

Oysa bugün dünya ticaretinin %80'i denizden yapılıyor. Ülkelerin hayatta kalması yani gıda ve enerji tedariki için deniz yollarına erişmeleri şart. Panama, Süveyş, Malaka ve Cebelitarık gibi bütün stratejik noktalar ABD, Britanya ve Fransa'nın kontrolünde. Bu üç devlet istedikleri ülkenin ekonomisini boğabilecek bir güce sahip. Kısacası karacı zihniyetteki tarihçiler yüzünden iskaladığımız jeopolitik bir eksen var: Deniz yollarının kontrolü! Karacı tarihçilerin dayattıkları kirlî gözlük hem geçmişî hem de bugünü görmeye engel.

Amerikan saldırganlığının kökleri İngiliz'in çaresizliğine uzanır

Evet... Müellifimiz Mahan 1860'lardaki Amerikan İç Savaşı'na katılmış ve güneylileri denizden ablukaya alan donanmada görev yapmış bir subay. **Deniz Gücünün Tarihe Etkisi** adlı kitabında 1660-1783 yılları arasında deniz savaşlarını incelemiş ve denizin sadece askerî değil ekonomik ve politik yönlerini de araştırmış: İngilizlerin ticarî ve endüstriyel yükselişi, Fransa, Hollanda ve İspanya'nın sömürge savaşları... Fakat Mahan'ın meseleye en önemli katkısı taktik analizler değil denizi jeopolitiğin merkezine alması. Nedir?

Az önce bahsettiğimiz "karacı zihniyet" yerine denizci zihniyet koyarsak ne olur? Kara yollarına, şehir ve kalelere dayalı askerî vizyon nasıl dönüşür? Bu dönüşümün siyaset ve ekonomiye etkisi nasıl olur? Karacı ve denizci milletler aynı eko-politik sistemleri paylaşabilirler mi? Bu sorulara cevap verebilmek için amiralin Florida kumsalındaki izlerine basarak yürüyelim bir müddet:

"... Politik ve sosyal açıdan bakıldığında deniz büyük bir cadde, daha doğrusu herkesin her yöne gidebileceği ve kimseye ait olmayan bir meydan gibidir. Fakat bazı güzergâhlar sürekli tercih edilir ve bunlara 'ticaret yolu' denir. Tehlikelerine rağmen denizde seyahat karadakinine kıyasla daima daha ucuz ve kolay olmuştur. Hollanda'nın ekonomik gücü denize erişmesi yanında ülke içinde uzayıp giden kanalların sayesinde de gelişmiştir ..."

Denizci vizyonunda elbette limanlar, boğazlar ve önemli deniz yollarını kontrol edebilecek stratejik noktadaki adalar önem kazanır. 1600'lerde hüküm süren karacı bir devlet için askerlerin ve atların yiyeceğini temin edecek geniş verimli topraklar iktidarın hayat sigortasıydı. Aynı dönemde, İngilizler gibi köşeye sıkışmış bir ülkenin ise böyle bir lüksü yoktu. İngilizler ihtiyaç duydukları şeylerin çoğunu ticaretle elde etmek zorundaydılar. Ancak değiş-tokuş edebilecekleri nadir metalleri veya baharatları yoktu ve Hindistan, Çin gibi kaliteli kumaş, porselen vb üretmeyi de beceremiyorlardı.

Bu bakımdan 1600'lerin Britanya'sı bugünlerin ABD'ne benzer. Dış ticareti açık veren ABD ekonomik artı değer üreten karacı ülkeleri tehdit edip petrol, dolar ve altını kullanarak haraca keser. (Bkz. [Petro-dolar sistemi](#)) Tabi Japonya meselâ Çin kadar "karacı" sayılmaz ama 2ci dünya savaşından sonra dışları sökülün bu ejderha ABD eliyle formatlandı. ABD koruması(!) altına alınarak Pasifik'te bir tehdit olmaktan çıkarılan Japonya, ekonomisi, savunması ve istihbaratıyla ABD güdümüne alındı, petro-dolar çiftliğinde sütlü bir inek haline getirildi.

Evet, İngilizlerin çaresizliği ile Amerikalıların açgözlülüğünün denizdeki neticeleri arasındaki benzerliğe dikkat çekmiştik az önce. Bu benzerlik sadece dış taarruzlar veya ekonomik rekabetle sınırlı değil. 1600'lerin Britanyası Türk ve Cezayirli korsanları iyi tanıyordu. Baltimore, Devon, Cornwall bölgelerinde yakalanan binlerce İngiliz Kuzey Afrika'da köle olarak satıldı. Fakat Türk korsanların şöhretinin İzlanda'nın Berufjörður bölgesine kadar yayılmasına bakılırsa Kuzey Britanya'nın da kendisini pek güvende hissetmediği tahmin edilebilir. Bu devirden asırlar sonra bile Kraliyet donanması için yazılan methiyelerde "İngilizler bir daha asla köle olmayacak" denilmesi bu olayların içtimaî hafızada bıraktığı izleri anlamak için yeterlidir sanırım.

Tabi İngilizlerin tek derdi Türkler değildi. Farklı asırlarda Roma imparatorluğu, Vikingler, Fransızlar ve nihayet 2ci Dünya Savaşı'nda Almanlar Britanya için sürekli dış tehdit teşkil ettiler. İngilizler istila edilmekten korktular ama bir diğer kâbusları da abluka altına alınıp aç bırakılmak yahut ticaretin aksamasıyla gelebilecek bir sefaletti. Bütün bu tehdit algısına verebilecekleri yegâne cevap ise daha güçlü bir donanmaydı. Bir doktrin haline gelen **en güçlü iki düşman ülkenin toplam gemisinden daha fazla gemi yapmak saplantısı** uzun müddet Londra'nın sabitlerinden biriydi. Fakat sadece sayı üstünlüğünün yetmeyeceğini de biliyorlardı. Teknolojide liderlik de İngilizler için bir devlet politikası oldu. Meselâ:

- Daha iyi yelken, harita, sekstant, pusula...
- Uzun menzilli toplar,
- Patlayıcı mermiler,
- Ahşap gövdeyi kaplayan bakır levhalar sayesinde hızlı manevra yapabilen gemiler.

Başka milletlerin icadı olsa bile İngilizler karşılaştıkları her yeniliği hızla donanmaya dâhil ettiler. Bir yandan teknoloji yarışı, diğer yandan sayı üstünlüğü sebebiyle nüfusun önemli bir kısmı donanma için çalışıyordu ve bu durum en az 4 asır sürdü. Zira savaş gemileri kadar ticaret gemilerinin de insana ihtiyacı vardı. Yelkenin terk edildiği buhar devrine kadar hükümet halk içinden defalarca zorla denizci topladı.

Denizcilik, kapitalizm ve yağmacılık

İnsanların yoğun biçimde asker/denizci olarak görev yapmasının ekonomi ve endüstriye daha kapitalist bir şekil verdiğini söylemek de zannederiz pek yanlış olmaz. Nedir bu "kapitalist" şekil?

- İşçi emeğiyle üretilen ama bir kere üretildikten sonra emek ihtiyacını azaltan makine, bina, yol vs,
- Usta/uzman gerektiren işleri vasıfsız işçilerin hatta çocukların yapabileceği küçük parçalara bölme,
- Devletin elinde kaynak yokken savaş amaçlı borçlanmayı, rant ödemeyi ve zarar eden tüccarları sigortalamayı mümkün kılan bir finansal sistem ve spekülasyon,
- Bürokrasiden çok daha hızlı ve doğru karar verebilen, kendi kârına ve üretimine odaklı bir endüstriyel burjuva sınıfı,
- Endüstrinin bina ve makine gibi kapital ihtiyaçlarına cevap verebilecek, devlet bürokrasisinden bağımsız bir bankacılık sistemi.

Yani denilebilir ki İngilizlerin mecbur oldukları savaş tarzı sosyal, ekonomik ve siyasî hayata şekil verirken "ilkel kapitalizm" diyebileceğimiz bu yeni toplum şekli savaşın amaçlarına hatta devlet stratejisine yön vermeye başladı. Zira İngiliz donanmasının ağır kayıplar verdiği savaşlardan sonra devlet "savaş bonusu" diyebileceğimiz bir sistemle halktan para topluyor ve borç verenlere yüksek rantlar vaad ediyordu. Bu vadelerin gerçekleştirilebilmesi için donanma kısa vadede kâr getiren savaşlar yapmak zorundaydı. Yani kıtalara yayılan kara imparatorluklarının aksine bir deniz gücü olan Britanya ordusu geniş toprakları ele geçirme peşinde değildi, olamazdı da. Afrika kıyılarını yahut İspanyol, Fransız, Hollandalı zengin ticaret gemilerini yağmalayıp Londra'ya altın, ipek, baharat, şeker, kahve getirmek çok daha ilginçti. Çünkü geniş topraklar ele geçirseler bu topraklarda üretim yapmak ve ürettiklerini satmak zorunda kalacaklardı. Bir kara devleti gibi bu üretimi ve ticareti korumak ise İngilizler için imkânsızdı. Zaten hazır üretilmiş mallar denizde gezerken dünyanın en güçlü donanmasına sahip bir ülke neden kahve veya şeker üretmekle yahut altın madeni işletmekle uğraşsındı?

Netice

Kısacası Britanya'nın denizcilik tarihi hırsızlığın, yağmacılığın ve korsanlığın kurumsallaşma ve saygınlık kazanma tarihidir. İngilizler üretmek yerine başkalarının ürettiklerine el koymayı daima tercih etmişler. Bunu dünya çapında gerçekleştirmek için önemli limanları ve boğazları ellerinde tutmuşlar. Bugünkü mekanizma daha karmaşık olmakla beraber Britanya'nın bıraktığı boşluğu ABD'nin doldurduğunu kolaylıkla söyleyebiliriz.

Her iki durumda da yani gerek eski Britanya gerekse bugünkü ABD'ye baktığımızda devletin ve halkın "sahibi" gibi davranan bir oligarşi görüyoruz. Silah, finans, enerji, gıda... Stratejik sektörleri teşkil eden 40 firma bütün ülkeye hâkimdir. Bu hâkim sınıf şüphesiz 4 asırlık deniz savaşlarının doğurduğu kapitalist mirasın devamıdır. Terşane patronlarının, kereste ithal eden tüccarların, donanmaya ip ve metal aksam üreten küçük burjuvanın önce atölyelere, sonra fabrikalara dönüşmesi ve bugün nihayet "finansal burjuva" diyebileceğimiz bir sınıfın endüstriyi de tahakküm altına alması gözden kaçmamalı.

"Karacı" devletler diyebileceğimiz otoriteler ise kapitali dizginlemeye çalışmışlar ve büyük ölçüde de başarılı olmuşlar. Osmanlı, Fransa Krallığı, Avusturya-Macaristan, Prusya gibi imparatorluklarda mülkiyetin ve sermaye birikiminin hassasiyetle takip edildiğine tanık oluruz. Biraz hızlı söylemek istersek denizci devletlerde piyasa bürokrasiye hâkim olurken karacı devletlerde bürokrasi sermayeye tahakküm kuruyor.

Elbette Avrupa'nın iktisadî tarihini tartışmak yahut siyasî ideolojileri karşılaştırmak bu makalenin menziline aşar. Ancak denizle gelen tehdit ve fırsatların hem toplumu hem de devleti dönüştürdüğünü ve bu dönüşümün motorunun savaş ve ekonomi olduğunu iddia etmek isteriz. Sermaye ve "meşru" devlet otoritesi birbirine ihtiyaç duyan düşman kardeşlerdir ve daima mücadele içindedir. Denize açılan coğrafyalarda sermayeci aktörler ulusların ve imparatorların iradesini by-pass edebilir yani uluslar-üstü işbirliği yapma imkânı bulurlar. Bu sebeple Britanya gibi ülkelerin yönetimleri sermayenin nazını çeker. Aksi takdirde aynı geminin, kaptanın, tüccarın Hollanda veya Osmanlı bayrağı altında savaşmaya başlaması çok kolay.

Hiç şüphesiz burjuvaya, endüstri patronlarına ve nihayet "finansal burjuva" dediğimiz sınıfa bu fırsatı veren deniz, tüccarlar nezdinde evvelâ imparatorlukları ve bugün ulus-devletleri rekabete sokmuştur. Somut şekilde örneklersek... 2ci dünya savaşında Almanlara silah satan Amerikan firmalarına ABD hükümetinin ceza dahi vermekten aciz oluşu hatırlanabilir. Günümüzde ise renksiz-kokusuz paranın patronları **GATT, WTO, TIPP/TPP üzerinden ulus-devletleri rekabete sokup egemenlik transferi yapmaktalar.** Yani ulus-devletler ile şirketler, iş adamlarının hâkim/savcı rolü oynadığı ticaret mahkemelerinde davalı/davacı seviyesinde bulunmayı kabul ettiler. Bu denizci vizyonun karacı vizyon üzerine çok açık bir zaferidir ve insanlığın geleceğine şekil verecektir.

Bu konuda tavsiye kitaplar:

1. [Liberalizm Demokrasiyi Susturunca](#)
2. [Banka Ordudan Tehlikelidir!](#)
3. [Derin МАРЖ](#)
4. [Liberalizmin Kara Kitabı](#)

Sermaye – Savaş – Ticaret üçgeni ve Okyanuslar

İnsanların çoğu banka ve şirketleri bir toprağa, ülkeye kayıtlı, haliyle bağlı oldukları devletin kanunlarına tabi olduğunu sanır. Gerçekte büyük sermaye sahipleri krallara, devletlere hükmeder. Üstelik bu durum sanıldığından çok daha eskidir. Meselâ Venedikli tacirlerin "sponsor" oldukları iki hacı(!) seferi Müslümanlara değil Hristiyanlara saldırmış, biri Mısır'daki Koptları diğeri henüz Bizans olan İstanbul'u hedef almış ve yağmalamıştı. Neredeyse 1000 yıl önce zengin Avrupalıların isteğiyle yapılan bu savaşlar bir tür yatırımdı; bugünkü gibi ROI (Return On Investment) bekleniyordu. Temel kaide inanç yahut ırk değil avaştan kâr etmek yani masraflardan çok daha fazla savaş ganimeti almaktır; öyle de oldu. Haçlıların İstanbul'dan çaldığı eşyaların birçoğu bugün hâlâ Venedik'te sergilenmekte.

Kâr edersem benim olsun; zarar edersem halk ödesin

İnsanların çoğunun düştüğü ikinci bir hata ticareti savaşın alternatifi zannetmek. Yani ekonomik ilişkiler iyi olursa savaş çıkmaz gibi bir önyargı vardır. Oysa gerçek böyle değil. Zira iki ülke ticarete başladığında daha kaliteli ve ucuz mallar üretenin lehine bir sermaye hareketi başlar. Ticarete kaybeden taraf elindeki silahları devreye sokar ve terör, güvenlik vb bahaneyle ticaret yollarını, limanları askerî baskı altına alır. **Bu bir korsanlıktır ama devlet adına yapıldığı zaman adına "diplomasi" denir.**

Uzak ticarî seferler tıpkı savaşlar gibi risk arz eder. Krallıkların yahut bugünkü modern ulus-devletlerin bu riskleri karşılayacak gücü her zaman yoktur. Dahası deniz savaşı ve ticaret yarışı 4 asır önce olduğu gibi bugün de üstün teknolojiyle kazanılır. Buna zıt olarak, aynı ülkede üreten ve/veya satan küçük esnaf elbette birbiriyle savaşta değil kazan-kazan ilişkisi içinde. Ama sermaye büyüdükçe kendi başına bir güç halini alır. Yani küçük sanayici/esnafın sermayesini kullanma şekliyle küresel sermayenin kullanılması arasındaki fark çok büyük. Esnaf sermayesini riske atar; bazen kâr bazen zarar eder. **Ama devletlere borç verebilecek büyüklükte sermayesi olan bir banka hiçbir şeyi riske atmaz.** Kâr ettiğinde "ellemeyin, ben özel şirketim, küstürürseniz başka ülkeye giderim" der. Zarar ettiğinde "ben filan ülkenin bankasıyım, zararımı halk ödesin yoksa sistem çöker" diye devletleri tehdit eder:

- [Kâr ederse banka hepsini alır, zarar ederse halk hepsini öder](#)
- [Banka Ordudan Tehlikelidir](#)

Bu bağlamda deniz ticareti, deniz savaşları, teknoloji ve bankacılık hizmetleri birbirine sıkı sıkıya bağlı. Karadaki savaşlar için de bu söylenebilir ama kara ticaretinde ve kara savaşlarında devleti sermaye karşısında zayıf duruma düşüren makas denizdeki kadar açılmaz. Son olarak şunu da ekleyelim: Bugünkü şartlarda petrol, denizdeki devlet-sermaye makasını daha açmıştır. Yani petrolün aranması, çıkarılması, korunması, taşınması ve satılması hem teknoloji hem de sermaye ihtiyacını kat kat arttırdığından ulus-devletler sermaye karşısında daha da zor bir duruma düştüler. Bu konulardaki ayrıntılı bilgiler için şu makaleler okunabilir:

- [2ci Dünya Savaşı petrol yüzünden mi çıktı?](#)
- [Batılı siyasetçiler neden giderek aptallaşıyor?](#)

Uyuşturucu satmak için adam öldürme özgürlüğü

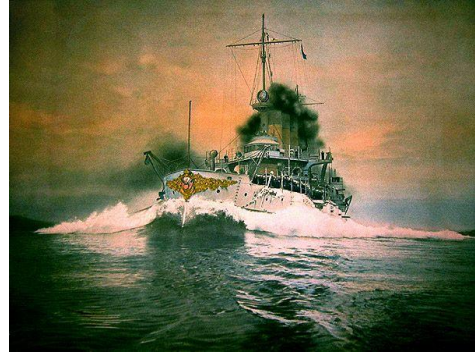
Bir örnekle açalım bu meseleyi: İngiliz bankası HSBC'nin açılımı "Hong Kong and Shanghai Banking Corporation". Neden? Çünkü HSBC tıpkı Venedikli tacirler gibi 2 savaşa sponsor oldu ve İngiliz askerleri Çin'e saldırıp yağmaladılar; masum insanları öldürüp mallarını çaldılar. Evet... Britanya'nın Çin'e iki kez saldırdığı Afyon savaşlarından bahsediyoruz. Birincisi 1839-1842, ikincisi 1856-1860 yılları arasında gerçekleşen iki savaşın amacı Çin'i, İngilizlerin Hindistan'dan getirdiği afyonu ithal etmeye zorlamaktı. Yani İngilizler şu veya bu kara parçasını, verimli toprakları yahut altın madenlerini ele geçirmeye değil dış ticareti dengesini (=sermaye birikimini) düzeltmeye çalışıyordu. Zira İngilizler, Çin ile yaptıkları ticarette açık veriyorlardı. Çinliler Avrupa'ya ipek, çay, porselen gibi birçok şey satarken İngilizlerin kalitesiz yünlerini vs almak istemiyorlardı. Savaşların her ikisini açık teknik üstünlüğü olan Britanya kazandı. (200.000'den fazla Çinlinin yaptığı savunmayı İngiliz, Fransız ve ABD güçleri bunun onda biri kadar askerle darmadağın etti. Çünkü ellerinde 173 modern savaş gemisi vardı.) İngilizler Hong Kong gibi bazı ayrıcalıklı limanları ele geçirdi ve diğer Avrupa devletleri Çin'in zorla ticarete açılmasından istifade ettiler. Batı etkisiyle başlayan değişimler çeşitli isyanlara ve bugünkü tabirle "darbe" diyebileceğimiz yıkımlara sebep oldu. Savaştan 5 yıl sonra 1865'te Hong Kong'tan geçen ticaretin %80'i Hindistan'dan gelip Çin'e giden afyondur. Bugün Hong Kong doları emisyonunun %70'i HSBC tarafından yapılır.

Bankaların ve büyük şirketlerin savaş finanse etmesi bugün de aynı hızla devam ediyor. Meselâ ABD eski başkanlarından George W. Bush'un Irak'a saldırması, savaştan sonra Irak petrol gelirlerinin "tazminat" bahanesiyle Halliburton gibi şirketlere verilmesi, aynı şirketlerin Bush'un seçim kampanyasına en büyük desteği vermiş olması... Kralların yerini ulus-devletler ve millet meclisleri aldı ama sermaye-savaş-ticaret üçgeninde çok önemli bir değişiklik olmadı. Amacımız bir ülkeyi veya bankayı "şeytan" ilân etmek değil. Denizin, ticaretin ve savaşın şekillendirdiği olayların altını çizerek deniz savaşlarıyla sermaye, ticaret ve iktidar münasebetinin sabitlerini ortaya koymak:

- 1000 yıl önce Venedikli tacirlerin Papa'ya ordu kurdurup Mısır'a ve İstanbul'a saldırtması,
- 200 yıl önce bir İngiliz bankası olan HSBC'nin Kraliçe'nin ordusuyla Çin ticaretini ele geçirmesi,
- Halliburton finansmanı ile ABD başkanı olan Bush'un Afganistan'daki teröristleri bahane ederek Afganistan'a komşu bile olmayan Irak'a 2003'te saldırması ve Irak petrolünün bir avuç özel şirketin tekeline alınması...

Mahan'ın "Sea Power" tezi taktik mi yoksa stratejik mi?

"... Deniz Britanya için bir gereklilik, Almanya için ise bir lükstür. Bizim için varoluş mücadelesi olan deniz hâkimiyeti Almanlar için emperyalizmin aracıdır. Donanmamız ne kadar büyük ve güçlü olursa olsun karalar üzerinde en ufak bir köyü bile tehdit edemeyiz. Fakat biz deniz gücümüzü kaybedersek ırkımızın ve imparatorluğumuzun bütün kaderi, asırlardır fedakârlık ve zaferlerle biriktirdiğimiz hazineler süpürülür gider. Almanya ise tek bir savaş gemisi yokken bile bütün dünyada saygı gören şerefli bir gücü ..."

Acıklı olduğu kadar abartı ve yalan dolu bu sözler Winston Churchill'e ait. Bahriye nazırı olduğu sırada yaptığı 1912 tarihli bir konuşmasından. Bu ifadelere dünya görüşümüzü tahakküm altına almış olan modern ulus-devlet tasavvurunun dar penceresinden bakarsak sadece Almanya'nın denizde güçlenmesini istemeyen bir İngiliz görürüz. Oysa gerçek bu perdenin arkasında. (Bkz. [Savaşta deniz araç mıdır yoksa amaç mı?](#))

Amiral Alfred Thayer Mahan'ı yeniden okumak...

Amiral Alfred Thayer Mahan'ın okyanus ve dünya hâkimiyeti doktrini, Roosevelt ile olan ilişkisi, ABD'nin hâlen cari olan dış politikası ve Atlantikçilerin Avrasya vizyonunu anlamak için bu perdeyi aralamak, son 4 asırdır jeopolitik tasavvura şekil veren denizci perspektifinden bakmak gerek. Nedir? "Sea Power". Mahan'ın ismiyle neredeyse eş anlamlı olmuş bir jeopolitik terim. Tabi amiralin kitaplarını okumamış biri "deniz gücü" ifadesini tamamen taktik zannedebilir. Yani gemilerin sayısı, seyir ve savaş menzilleri, ateş gücü, zırhların kalınlığı... Oysa Mahan'ın kastettiği çok farklı bir şey: Deniz savaşlarını tarihi açıdan değerlendirmekle yetinen askerî uzmanların aksine coğrafi, endüstriyel, ekonomik hatta sosyolojik veçhelerini işin içine dâhil etmiş. Elbette bu fikir eksenlerinin tamamını sonuna kadar değerlendirmek bir subayın boyunu fazlasıyla aşardı. Son tahlilde Mahan'ın bir filozof, sosyolog yahut tarihçi değil asker olduğunu hatırlatalım ve daima meselelerin tatbikî boyutunu irdelemekle yetindiğini belirtelim. Ancak sosyal bilimlere derinlemesine inceleme olmuş olsa bile nazarlarımızı bu noktalara celb etmiş olması kayda değer:

"... Güçlü devletlerin denizle ilgili her projesi diplomasiyi ve ulusal kaynakların sınırlarını dikkate almalıdır. Bunu yapmayan devletler kaygan bir zeminde ilerlemeyi göze almış demektir. Dış politika ve strateji birbirlerine koparılması mümkün olmayan bir güçle bağlanmışlardır ..." (Naval Strategy: Compared and Contrasted with the Principles and Practice of Military Operations on Land, 1911)

Mahan 1861-1865 Amerikan İç Savaşı'nda muvazzaf subayken ABD bir deniz gücü değildi. Bir makalesinde söylediği gibi ABD savaş gemileri kıydan fazla uzaklaşamayan kara kuşlarına benziyordu. Hem Panama kanalının açılması hem de Atlantik ve Pasifik okyanuslarındaki gerginlikler ABD için tehditler ve fırsatlar oluşturunca. Mahan'ın doktrinleştirdiği "sea power" mefhumu işte bu çerçevede değerlendirilmeli. (Bkz. [Denizlere hâkim olanlar neden dünyaya hâkim oldular?](#))

Denizin gücü askerî güçle sınırlı değildir

Karacı vizyonla okuduğumuzda "Deniz Gücü" veya "Bahriye Kuvveti" ifadeleri silahlı güçlerin deniz sayesinde elde edebileceği üstünlükleri getiriyor akla. Bu avantajlarla karacıların nihai hedefi olan şehirler, kaleler, verimli topraklar, hammadde kaynakları vb ele geçirilebilir yahut dış tehditlerden korunabilir. Oysa **taktik zaviyenin üzerine çıkamayan bu karacı bakış açısı denizci vizyona kıyasla çok dar ve kısa menzilli**. Burada söz konusu olan Mahan'dan çok önce, daha 1600'lerde İngilizlerin herkesten önce anlamaya başladığı ve adına "deniz stratejisi" diyebileceğimiz, ticarî, endüstriyel, sosyolojik, siyasî veçheleri haiz küresel bir vizyon.

Bu vizyonu belki de en iyi şekilde tahlil etmiş teorisyen olan Amiral Mahan'ın tezini somut şekilde ifade etmek istersek savaş ve ordu dışındaki unsurlarla başlamak gerek. Zira ordunun ihtiyacı olan finansal, endüstriyel ve teknik desteğin kaynağı bu sivil güç. Bir başka deyişle **savaşma kabiliyeti yüksek bir donanma ve/veya kara ordusu için para gerekli ama yeterli değil. Üstün teknolojiyle düşmandan önde olmak gerekli ama bu da yeterli değil. Bu ikisini birleştirebilecek endüstriyel ve lojistik iki üstünlük daha lâzım**. Yani cephede kaybedilen gemi, tank, uçak vb hızla yeniden üretecek bir endüstri ve üretilen silahları savaşılan noktalara hızla ulaştıracak bir lojistik. Denizdeki lojistik gücün kara savaşı üzerine etkisine bir örnek vermek icab ederse... Normandiya çıkarmasından sonra Alman *Tiger* ve *Panther* tankları ile Amerikan M4 Sherman tankları karşı karşıya geldiler. Manevra kabiliyeti, ateş gücü, zırh direnci, sürat, tırmanma hızı gibi bütün parametrelerde Alman tankları çok daha üstündü. Fakat Almanya'daki fabrikaların %75'i yıkılmıştı. Yollar ve köprüler de bombardıman altındaydı. Bu sebeple Almanlar hem az üretiyorlar hem de üretilen tankları cepheye sevk edemiyorlardı. ABD için durum tam tersiydi. Britanya'da stokladıkları tankları hızla Fransa'ya geçirebiliyorlardı. ABD savaş boyunca 50.000 Sherman tankı üretti. Bu, Almanların bütün modellerde ürettikleri tankların toplamından fazlaydı. Kısacası ABD'nin Normandiya-Berlin hattındaki zaferi strateji veya kahramanlıktan çok endüstriyel, ekonomik ve lojistik bir zaferdir. **Amerikan endüstrisinin ve lojistik mühendisliğinin gücü Almanların bilimsel ve teknolojik üstünlüğünü yenmiştir.**

Deniz yolu neden karaya göre bu kadar avantajlı? Çünkü deniz yoluyla taşıma karaya kıyasla çok daha ucuz. Garip olan şu ki son 4 asırda taşıma teknolojisi çok gelişti ama bu fark kapanmadı. Meselâ buhar makinesinin icadı hem buharlı trenin hem de buharlı geminin önünü açtı. Geçmişte yelkenli gemilerin rakibi atlar ve develerden oluşan kervanlardı. Bugün binlerce konteynır taşıyan yük gemileri kamyon ve trenlerle rekabet ediyor. Ton başına maliyete bakıldığında fark büyük. Tabi geminin lojistik üstünlüğü mutlak değil. Meselâ limanların demiryollarına entegre olması, gemilerin büyüklüğü, karadaki şehirlerin yakınlığı ve ticarî cazibesi çok önemli parametreler. Avrupa gibi yoğun bir coğrafyaya bakarsak bir milyonun üzerinde nüfusu olan yüzlerce şehrin sadece 50-100 km ile ayrıldığını görürüz. Böylesi yoğun bir ekonomik örgü elbette kara taşımacılığını cazip hale getirir. (Kaldı ki Avrupa'nın endüstriyel gelişmesinde nehir taşımacılığı denizle entegrasyonu kolaylaştıran temel bir ögedir.) Fakat Londra ve New York'u, haliyle Atlantik okyanusunu merkeze alan bir vizyonda işler tersine döner. Deniz yolları ve limanlar merkez, son kilometreleri yapan kara taşımacılığı da periferi/banliyö durumuna düşer. Aynı şekilde Pasifik okyanusunu merkeze alırsanız bu defa ekonomik hayat Los Angeles, Tokyo, Şangay, Malaka, Panama, Sidney gibi şehirlerde yani birbirinden okyanusla ayrılan ekonomik noktalarda yoğunlaşır. Tahakküm hammadde kaynakları veya üretim noktalarıyla değil yine liman, kanal, boğaz gibi stratejik noktaları elde tutmakla olur.

Sea Power neden taktik değil stratejik bir mefhumdur?

Mahancı mânâda deniz gücünün savaşın unsurların askerî gücüyle sınırlı olmadığını söylemiştik. Peki amiralimiz bu gücü nasıl tanımlar? Ve bu tanım bugünkü jeopolitik için hâlâ geçerli midir? Evet... Amiral Alfred Thayer Mahan'a göre deniz gücü şu eksenlerde değerlendirilmeli:

- **Ülkenin konumu:** Kıyılarının uzunluğu, Cebelitarık gibi stratejik noktalara sahip olmak, Romanya gibi Karadeniz'e sıkışmak yahut Portekiz gibi doğrudan Atlantik'e erişmek... Bunların hepsi önemli. Ancak avantaj gibi görünen bazı coğrafi özellikler dezavantaj da olabilir. Mahan'a göre Fransa'nın hem kara hem de deniz sınırlarının uzunluğu bir ada-ülke olan Britanya'ya kıyasla dezavantajdır. Zira Fransa askerî harcamaları donanma ile kara ordusu arasında bölmek zorundadır. Dahası hem Atlantik hem de Akdeniz'de kıyıların bulunması avantaj gibi görünebilir ama bu durum iki donanma bulundurmaya mecbur kılar. Cebelitarık'ın düşman eline geçmesi ise donanmanın manevra kabiliyetini zayıflatır. Yine Mahan'a göre ABD'nin Pasifik ve Atlantik'te kıyıları olması buna benzer bir

duruma gebedir. (Not: Mahan hayatta iken Panama kanalı yeni açılıyordu) Coğrafya gerçekten kader midir? Bu yorumlar eşliğinde bir kez daha sorgulanmalı. **Peki bugün için de bu kaygılar geçerli midir? Büyük ölçüde evet.** C-130 gibi askerî nakliye uçaklarıyla eskiden gemilerin taşıdığı yükleri havadan taşımak hatta istenilen bölgeye paraşütle tank indirmek dahi mümkün ama düşman hava sahasını kullanmak kolay değil. Zaten hava lojistiğinin maliyeti ve frekansı gemiyle yarışamaz. Denizle desteklenmeyen hava hareketleri istisnâî, "nokta atış" denebilecek hamlelerdir: Rehine kurtarmak, bir radar/füze üssünü imha etmek vs.

- **Ülkenin coğrafi özellikleri:** Mahan bu veçheyi coğrafi konumdan ayırmış. Verimli toprakların ve bol gıdanın bulunmasını deniz gücünün gelişmesine bir engel olarak görüyor. "Deniz olmasaydı Britanya sürünürdü ama Hollanda öldürdü" demiş! Mahan'a göre Fransa ılımlı iklimi, verimli toprakları ve ürün bolluğu sebebiyle denizcilikte Britanya kadar ilerleyememiş. **Bugün için bu ölçüt geçerli midir? Petrol zengini ülkelerde endüstrinin geri kalması üzerine düşünülebilir. Tabi Arap ülkelerinde sömürgeci güçlerin etkisi ihmal edilemez ama Rusya ve İran için petrolden gelen kolay paranın zararı aşikâr.** Her iki ülkenin de dış gelirinin %80'i petrol ve petrol ürünleri. Bu gelirin kontrolüyle bürokrasi ülke içindeki sermaye birikimini de kontrol ediyor. Ancak güdük kalan endüstrisi yüzünden ithalata fazlasıyla gebe olan söz konusu iki ülke ambargo karşısında felç oluyor. 2000'li yıllarda İran'ın yedek parça eksikliği yüzünden rafinerilerinin işlemez hâle gelmesi ve benzin ithal etmek zorunda kalması son derecede manidar. İster 1600'lerin verimli toprakları isterse bugünün petrolü olsun kolay para hem halkı hem de devleti teknik bakımdan zayıflatıyor. Bu teknik ve endüstriyel zayıflık denizciliğin geri kalmasına yol açabilir. Rusya elbette teknolojik olarak ABD'nin çok gerisinde değil ancak konvansiyonel silahlarla savaşmak üzere iki ülke karşı karşıya gelse ABD'nin endüstriyel üretim kapasitesinin Rusları geride bırakacağını tahmin edebiliriz. Oysa tek tek ele alındığında taktik av uçakları, füze ve radar sistemleri gibi birçok Rus silahı eşdeğeri ABD silahından teknik olarak üstündür.
- **Nüfus:** Mahan nüfus çokluğundan değil denizci olarak kullanılabilecek adam sayısından bahsediyor. (Britanya tarihinde sık sık halktan zorla adam toplanmış, bu insanlar savaş ve ticaret gemilerinde kullanılmıştır.) Amiral geçim kaynaklarının sınırlı olması sebebiyle Britanya'nın denizcilik mecbur kaldığını ve zengin toprakları olan Fransa'dan daha ileri gitmesinin sebebinin bu olduğunu savunmuş. Tabi o günkü şartlarda yelkenli bir savaş gemisinin yelkenleri açıp kapatabilmesi, güverte savaşlarında elde kılıç savaşabilmeleri vs insan gücüne dayalıydı. Ticaret gemileri de çok sayıda denizciye ihtiyaç duyuyordu. **Bugün 20 kişilik bir mürettebat dünyanın en büyük petrol tankerlerini ve binlerce konteynır taşıyan yük gemilerini okyanusların ötesine götürebiliyor.** Savaş gemileri için de insan ihtiyacı büyük ölçüde azaldı. Elektronik sistemlerle kontrol edilen füze ve dronlar en azından düşük nitelikli asker ihtiyacını çok düşürdü. (Bkz. [Modern savaşlarda neden insan değersizleşiyor?](#)) Mahan'ın 1800'lerin şartlarında belirlediği bu ölçütün bugün yüksek nitelikli insan ihtiyacına dönüştüğünü söyleyebiliriz. Hatta bu insanların cephede değil tasarım ve üretim hatlarında istihdam edildiği de bir gerçek.
- **Hükümet vizyonu:** Mahan bu maddede karacı-denizci vizyonlarına değiniyor. Bütün deniz gücüne rağmen İspanya'nın hammadde odaklı karacı vizyona sahip olması ve buna mukabil Britanya'nın liman, stratejik adalar ve deniz yollarına odaklanmasının altını çizmiş. Gerçekten de Güney Amerika ve Karayiplerde çatışan bu iki imparatorluğun stratejileri arasında önemli farklar var. İspanyollar önceleri altın gibi değerli madenlerin çıkarıldığı yerleri, daha sonra ise kahve, kakao, şeker kamışı yetiştirilebilecek verimli toprakları ele geçirmeye çalıştılar. Denizden çok içeride şehirler kurdular. Bu karacı vizyon hiçbir zaman Britanya'ya nüfuz etmedi. Peki bugün için ne söylenebilir? ABD, Britanya ve bir nebze Fransa'nın denize açılan noktaları, kritik limanları, Süveyş ve Panama gibi kanalları ellerinde tutukları bir gerçek. Fakat bunun yanında "karacı" ülkeler diyebileceğimiz Rusya ve Çin'in denize açılan her projesine de müdahale ediyorlar. Rusya'nın önü Ukrayna, Baltık ve Suriye'de kesiliyor; Pekin ise Japonya'daki ABD üsleri ve Tayvan'a ek olarak petrol ve deniz ticareti ablukası altında: Sudan'dan gelen petrolünün geçtiği Yemen ile ülkenin Hint Okyanusu'na açılan enerji-ticaret kapıları Pakistan ve Arakan terör vb yollarla kapatılıyor:

1. [Rusya, Çin ve ABD'nin yeni pokeri: Düşük yoğunluklu sürekli savaş »](#)
2. [Arakan'ı boşaltın, gaz ve petrol geçecek »](#)
3. [Bağımsız bir Uygur devleti hayali kuranlar yeni katliamlara çanak tutuyorlar](#)

Amiral Alfred Thayer Mahan'ın yazdığı kitaplardan birkaç tavsiye

- *The Influence of Sea Power Upon History* (1890)
- *The Future in Relation To American Naval Power*, Harper's New Monthly Magazine, Oct 1895
- *The Problem of Asia and Its Effect Upon International Policies* (1900)
- *Lessons of the War with Spain, and Other Articles* (1899)
- *Naval Strategy: Compared and Contrasted with the Principles and Practice of Military Operations on Land* (1911)

Okyanus jeopolitiğinde sabitler ve yeni kartlar

Deniz savaşlarına ayırdığımız son birkaç bölümde donanmanın ülke ekonomisinden ve finansal gücünden bağımsız düşünülmemeyeceğini söylemiştik. Bu bağlamda okyanusları, limanları, boğazları ve stratejik adaların kontrolünü jeopolitiğin merkezine yerleştiren İngilizler ile Amerikalılar birbirlerine benzerler. Çünkü bu iki devlet Almanya, Rusya, Çin ve Türkiye gibi ürettiğini satarak değil başkalarının ürettiklerine el koyarak işleyen bir ekonomik modelle ayakta dururlar. Bir başka deyişle **Amerikan saldırganlığı özünde İngiliz saldırganlığının devamıdır**. Biz bu saldırganlığın genetik kodlarını anlamak için geçen bölümlerde olduğu gibi bu bölümde de Amiral Alfred Thayer Mahan'ın kitap ve makalelerinden istifade edeceğiz.

Elinde çekiç olan her şeyi çivi gibi görür

Mahan'ın teorilerini geliştirdiği dönem 1800'lerin ikinci yarısı. Fakat ABD'nin o zamanlar bugünkü kadar büyük bir donanması yok ve bugünkü gibi saldırgan da değil. "Normal" diyeceksiniz, saldırmak için zaten ordusu yok. Doğru, ABD dış politikasına o yıllarda "Monroe doktrini" hâkim. Daha çok içe kapanık, Avrupa'nın iç işlerine ve sömürge savaşlarına katılmayı reddeden ABD Başkanı James Monroe'nin, 2 Aralık 1823'te kongreye sunduğu ilkeler manzumesi bu. Mahan ise tam tersini düşünüyor:

"... Milletlerin büyük ailesine dâhil olduk, bu sorumluluğu üstlenmeliyiz [...] ABD limanlarının savunmasını arttırmalı, düşmanın ele geçiremeyeceği hale getirmelidir. [...] ABD caydırıcı taarruz gücüne sahip bir donanma inşa etmelidir. San Fransisco kıyılarından 3000 deniz mili mesafeye kadar bir güvenli bölge oluşturulmalıdır ki Karayip Denizi'ndeki gibi Avrupalı güçler bizim limanlarımızı kullanabilecek duruma gelmesinler. [...] Hawaii'deki yönetimin ABD'ye bağlanma isteğini kabul etmeliyiz zira biz bunu yapmazsak başka güçler yapacaktır..." (The Interest of America in Sea Power, Present and Future, 1897)

Monroe doktrininden net bir kopma arz eden bu bakışı bir parça tahlil edelim. Evvelâ Amerikan emperyalizmini teşvik eden Mahan yalnız değil. Meselâ Hawaii krallığının ABD'li iş adamlarınca kaosa itildiğini, uyduruk bir hükümetin ABD'ye ilhak için başvurduğunu belirtelim. Yani sömürgecilığe karşı mücadelelen doğmuş olan ABD, iş adamlarının ve yatırımların güvenliğini bahane ederek sömürgecilik yapmaya başlamış bile. İkinci önemli nokta 3000 mil. Savaş gemilerinin gerek yakıt gerekse yiyecek, su tedariki bakımından bu büyüklükteki bir sahada hareket edebilmesi mümkün olmasaydı Mahan bunu tavsiye edemezdi. Yelken ve kömürün birlikte kullanıldığı yıllarda olsak da kömür tedariki yapılabilen limanlar sayesinde gemilerin menzili artmaya başlamıştı. Dahası petrolün gelişile hareket menzili 2 ila 4 kat artacaktı. Dolayısıyla ABD'nin kontrol altına almadığı yerlerin Japon, Fransız, Britanya ve İspanyol donanmalarınca kontrol edileceği aşikârdı.

Endüstrileşen savaş

Başkalarının muhtemel saldırganlığı elbette Amerikan saldırganlığını meşru göstermez ama 1800'lerin ikinci yarısı tarihte özel bir dönemdir; ulusal/bölgesel kavgaların ötesinde bunu okumak lâzım. Teknik, ekonomik ve endüstriyel dönüşümlerin savaşı nasıl değiştirdiğini anlamak için kara savaşlarıyla ilgili şu örneklerle bakalım (Kaynak: [Türkiye'nin Ulus-Devlet Sorunu](#)):

1. Endüstri devrimi "sayesinde" 1800'lü yıllardan itibaren savaşlar da hızla endüstrileşti. Hiram Maxim dakikada 500 mermi atabilen ilk makineli tüfeklerden birini icad etti. Bu bir tek askerin elle doldurulan 100 tüfeğe eşit bir ateş gücüne sahip olması demekti. Gene bu teknik ilerleme "sayesinde" acemi bir asker çok sayıda profesyonel askeri öldürebiliyordu.
2. Patlayıcıların askerî kullanımı yaygınlaştı. Süvari taarruzları gibi ustalık ve kahramanlık gerektiren manevraların savaşın sonucu üzerindeki etkisi azaldı.
3. Fabrikalarda hızla ve ucuza üretilen silahlar ile sıradan vatandaşları donatmak ve büyük ordular kurmak **çok daha ucuz, kolay ve hızlı bir hal aldı,**
4. Trenin yaygınlaşması sayıca çok büyük orduları şehirlerden savaş alanlarına taşımaya bir sorun olmaktan çıkardı,
5. Telgraf sayesinde uzak cephelerde savaşan orduların idaresi mümkün oldu.

Bu teknik değişimler elbette savaş gemilerini de etkiledi. Meselâ modern şehirler gibi modern savaş gemileri de elektrikle donatıldı. Kalınlaşan zırhlar, parça tesirli mermi atabilen uzun menzilli toplar... Fakat teknik ilerleme ile karıştırılmaması gereken diğer bir nokta endüstriyel kapasitedir. Yani düşmanınkinden daha hızlı/öldürücü/ uzağa gidebilen savaş gemisi yapmak önemlidir ama bu gemileri hızla üretebilmek de zafer üzerinde geminin kendisi kadar belirleyicidir. Diğer yandan henüz kazanılmamış zaferlerin ganimetlerini paylaşmaya hazırlanan banka ve sigorta şirketlerinin müstakbel savaşları finanse edebilmesi ayrı bir gerekliliktir.

İşte ekonomiyi, mühendisliği, finansal gücü modern savaşın ayrılmaz bir parçası haline getiren gelişmeler 1800'lerin sonunda ve özellikle de Atlantik'in iki yakasında yoğunlaşmıştır. Mahan ve yandaşları da bu değişimleri doğru okuyabilen insanlardı. ABD'nin gelecekte dünya lideri olması için mutlaka güçlü bir donanmaya ihtiyacı olduğunu ve dünyadaki hiçbir savaşın dışında kalmaması gerektiğini savunuyorlardı.

ABD'nin denize bakışındaki değişim dünya tarihini etkiledi

Evet, ABD'nin dünyadan tecrid olmasını savunan Monroe doktrinini terk etmek kolay olmamış. Amerikan halkının ve senatonun direnişi çok güçlüymüş. Meselâ ABD Başkanı Thomas Woodrow Wilson, Birinci Dünya Savaşı'nı sonunda imzalanan antlaşmaları, bilhassa Versailles Antlaşması'nı ve ona bağlı Milletler Cemiyeti'ni halkına kabul ettirebilmek için çok uğraşmış. Binlerce km yok katedip 40'a yakın miting yapmış ama muvaffak olamamış. Tüm bu çabalara rağmen Amerikan Senatosu, Versailles Antlaşmasını ve Milletler Cemiyeti Paktı'nı onaylamayı reddetmiş. Bu konu için Senato'da 1919-1920 arasında üç defa oylama yapılmış, ancak tasdik için yeterli oy çoğunluğu sağlanamayınca Wilson şöyle demiş:

*"... Şimdi onlar ne kaybettiklerini acı bir tecrübe ile öğreneceklerdir. **Dünyanın liderliğini kazanmak için elimize bir fırsat geçmişti.** Fakat bu fırsatı kaybettik ve yakında bu kaybın nasıl bir trajedi olduğunu göreceğiz ..."*

Peki ne oldu da ABD'nin vizyonu tecriddi emperyalizme döndü? Bu dönüşümün en önemli adımlarından biri şüphesiz Mahan-Roosevelt dostluğu ve cumhuriyetçilerin 1897'de iktidara gelmesidir. Zira Roosevelt o dönemde Mahan'ın tezlerini yaymak için çok iyi bir nokta olan "Bahriye bakan yardımcısı" makamında. Tabi 1898'de AB-İspanyol savaşının başlaması ve "İspanyolları ABD'den atmak" için girilen mücadele sonunda çok sayıda adanın kontrolünün ABD'ye geçmesi son derecede kritik: Guam, Porto Rico, Küba, Wake, Midway, Samoa, Hawaii, Filipinler.

Birbirinden binlerce km uzakta olan bu adaların yüzölçümlerinin toplamı ABD'ninkine kıyasla önemsiz görünebilir. Üzerinde yetişen baharat, şeker kamışı, kakao vb kıymetli ürünler de ikinci derecede ehemmiyeti haiz. Eğer Brezilya gibi tek parça geniş bir bölge ABD'nin eline geçmiş olsaydı hammadde kaynaklarını işletmeye dönük karacı bir model ABD açısından daha mantıklı görünecekti. Böyle bir durumda senato kara ordusunu güçlendirmeyi ve büyük birlik hareketlerini kolaylaştıracak deniz lojistiğini askerî stratejinin merkezine alırdı. Oysa Atlantik ve Pasifik'te askerî üs gibi kullanılabilecek adaların ABD'ye geçmesi ister istemez Mahan'ın denizci vizyonunun savunulmasını kolaylaştırdı. Daha önceki bölümlerde anlattığımız gibi denizi amaç edinen bu vizyon karayı amaç, denizi araç gören karacı vizyona üstün geldi:

- [Savaşta deniz araç mıdır yoksa amaç mı? »](#)
- [Sermaye – Savaş – Ticaret üçgeni ve Okyanuslar »](#)
- [Mahan'ın "Sea Power" tezi taktik mi yoksa stratejik mi? »](#)

Evet, ABD özelinde 1897'de İspanya'dan alınan adalar ve genelde teknik ilerleme ABD'yi bugün bildiğimiz saldırgan dış politikaya itti. Savaşan birimlerin menzili, silah ve radarların menzili kadar önemli bir diğer unsur elbette endüstriyel kapasiteydi. 2ci dünya savaşında Japon ve Alman orduları karşısındaki Amerikan başarısı büyük ölçüde bu kapasiteye dayanır. Yani savaşta kaybedilen araçların yerine yenilerinin hızla üretilmesi ve cepheye taşınması. Fakat ABD'nin kendi eliyle kurduğu bu endüstri yakında savaş için savaş isteyen ve ABD'yi sömüren bir canavar haline gelecekti:

*"... Barışın sürebilmesi için en önemli etkenlerden birisi askerî altyapımızdır. Silahlı kuvvetlerimiz kuvvetli, her an harekete geçmeye hazır halde olmalıdır, ancak bu sayede olası saldırganlıkların önüne geçebiliriz... Bu olağanüstü boyuttaki askerî yapı ile devasa silah sanayisinin aynı anda meydana gelmesi Amerika tarihinde ilk kez görülen bir durumdur. Ekonomik, siyasi ve hatta ruhanî ortamda ortaya çıkan toplam etki her kentte, her devlet kurumunda, federal hükümetin her bölümünde hissedilmektedir. Bu tür bir gelişmenin ihtiyaçtan doğduğunu görebiliyoruz. Ancak çok önemli sonuçlarını kavramaktan da geri duramayız. Tüm emeklerimiz, tüm hammadde kaynaklarımız ve tüm yaşantılarımız bu duruma bağlıdır; toplumsal yapımızı doğrudan etkilemektedir. **Bilerek veya bilmeyerek yapılsın, Askerî-endüstriyel kompleksin hükümet kurumları içinde kanunî dayanağı olmayan etkilerine izin verilmemelidir. İktidarda yaşanacak olası bir yanlış güç dengesi felakete yol açacaktır. Bu birleşimin özgürlüklerimizi veya demokratik süreçlerimizi tehlikeye atmasına izin vermemeliyiz. Hiçbir şeyi sorgusuz sualsiz kabul etmemeliyiz. Sadece uyanık ve bilgili bir yurttaş toplamı devasa sanayi ve askerî altyapısının bu gelişimine barışçıl yöntemlerle karşı koyabilir, ancak bu sayede güvenlik ve özgürlük birarada gelişebilir..."***

Not: Mahan – Roosevelt dostluğu üzerine okunabilecek bir kitap: *The Ambiguous Relationship: Theodore Roosevelt and Alfred Thayer Mahan* (Richard W. Turk)

Okyanus jeopolitiğinin değişenleri nelerdir?

Şimdiye kadar denizin, (silahlı olan) herkese açık bir yol oluşuna ve denizci vizyonla karacı vizyon arasındaki farklara dikkat çektik. Modern savaşlarda finans, teknoloji, endüstriyel kapasite, enerji ve bilhassa petrole erişmenin, en az savaşan birimler kadar zaferi belirleyici unsurlar olduğunu hatırlattık. Peki deniz savaşlarının değişenleri nelerdir? 1600'lerde veya 1900'lerdeki savaşlarda olmayan hangi meseleler bugünün savaşlarına yön vermekte? Bu soruya cevap olarak "gelişen teknolojik ve ekonomik ilişkiler" diyemeyiz zira bu boyut özünde çok dinamik olmakla beraber savaş teorisi içindeki yeri ve ehemmiyeti sabittir. Rüzgârı, sekstantı veya barutu iyi bilen denizcilerin yerini bugün petrolü, uyduları, nükleer denizaltıları bilen denizciler aldı. O halde sabitler neledir?

Bugün okyanus jeopolitiğinde yeni olan ve Mahan gibi teorisyenlerin nazar-ı dikkate almadıkları mesele “okyanusların kıtalaşması” diyebileceğimiz bir gelişme. Nedir? Okyanuslar gerek gıda kaynağı gerekse petrol, uranyum, altın vb mineral zenginlikler bakımından giderek daha fazla kullanılıyor. Binlerce metreden petrol ve doğal gaz çıkartılabilen bir dünyada okyanuslar (sadece) bir otoyol gibi görülemez. Artık deniz dipleri ve balıkçıların avlanma bölgeleri de tıpkı kıtalardaki verimli topraklar ve altın, gümüş madenleri gibi kendisi için istenen bölgeler haline geldi.

Bu yeni faaliyetler elbette gelişen teknolojiyle mümkün oldu ve hızlanan dünya ticareti sayesinde kârlı hale geldiler. Ancak netice olarak jeopolitik doktrinleri kalıcı biçimde etkileyecek bir gelişmeden bahsediyoruz. Birkaç örnek vermek gerekirse:

- Kıbrıs'ın güney doğusunda doğal gaz bulunması bu adayı sadece stratejik bir askerî üs olmaktan çıkardı. Aynı bölgenin Süveyş kanalına yakın olması Mısır'ı muhtemelen bazı enerji projelerine ortak edecek.
- Pekin tarafından Hint okyanusuna açılan bir kapı gibi kullanılan Arakan'ın açıklarında büyük doğal gaz rezervlerinin bulunması da burayı eski doktrine göre liman, yeni doktrine göre enerji kaynağı yaptı. Yani Arakan'ı savunmak Çin ordusunun manevra kabiliyetini savunmaktan ibaret değil.
- Meksika körfezi Panama kanalına yakınlığı sebebiyle eski doktrine göre stratejik bir geçiş bölgesi. Ancak yeni doktrine göre okyanus dibindeki petrol, bu körfezi bir geçiş yeri olarak değil kendisi için savunulacak zengin bir bölge yaptı.
- Kuzey Kutup denizinin kıyılarında ve dibinde uranyum, altın, nikel, petrol vb hemen bütün yeraltı zenginliklerden bol miktarda var. Başta Kanada, Rusya, ABD, Çin olmak üzere bütün güçlü ülkeler bu bölgeyi kontrol altına almaya çalışıyorlar ve bu yarış 2006'dan beri hızlandı. Küresel ısınma sebebiyle kısalan kış ayları ve giderek daha az bir süre donan deniz sadece ulaşım değil madencilik de elverişli hale geliyor.

Netice

Britanya'nın 4 asırlık denizci vizyonu olan “eski doktrin”, denizi yol gibi gören ve boğazları, adaları ve limanları kontrol ederek dünyaya hâkim olmayı merkeze koymuştu. Bu vizyon üretimi merkeze alan karacı vizyonla zıtllaşıyordu. Bu doktrin hâlâ geçerlidir. Ancak “yeni doktrin” diyebileceğimiz ve denizi sadece yol değil üretim sahası gibi gören bir vizyon teknoloji sayesinde hayata geçti. Kuzey kutup yolu örneği bunu anlamak için oldukça kullanışlı. Pasifik ve Atlantik'in zengin limanlarını birbirine bağlayan yollar Kuzey Geçisi sayesinde binlerce km kısalıyor. Yani bu yol eski doktrine göre çok önemli. Fakat aynı yol Kuzey Buz denizini en az Afrika kadar zengin bir hammadde kaynağı da yapıyor. Bu ise yeni doktrinin uygulama sahası.

Kim kazançlı çıkacak? Denizi kontrol eden ABD, Britanya ve Fransa sualtı zenginliklerini en kolay kontrol edebilecek devletler. Ancak bu yarışta geri kalmış olan bazı karacı devletler uzun kıyılarını yahut karasularında bulunan verimli deniz diplerini kullanarak sınıf atlayabilir. Tabi okyanusları kontrol edenlerin izin verdiği ölçüde...

Okyanus derinliklerini işlemek, çıkarılan hammaddeyi artı değeri haiz ürünler teşkil etmek ve bu ürünleri dünya pazarlarına ulaştırıp paraya çevirmek, meydana gelen finansal gücü yine okyanusa dönük yatırımlara dönüştürmek... Bütün bu değer zincirini elinde tutan az sayıda devlet var. G8 veya kısmen G20 ülkeleri bunlar. Tabi okyanusta üretilen zenginliklerin muhafazası için kurulacak güçlü orduları da bu kapital silsilesinin yani kristalleşmiş bilgi ve emeğin bir parçası olarak görebiliriz. Sonuçta okyanusta yeni kartlar dağıtılıyor ve güçlüyle güçsüz arasındaki mesafenin artacağını tahmin etmek zor değil.

Harita: Kuzey geçişiyle kısalan yollar (Tam boy görmek için üzerine tıklayın)

Tablo: önemli limanlar arasındaki alternatif deniz yollarının uzunluğu

Çıkış ve varış limanları	Londra- Yokohama	New York- Yokohama	Hambourg- Vancouver
Güzergâh			
Panama Kanalı	23 300	18 560	17 310
Süveyş ve Malaka	21 200	25 120	29 880
Cap Horn (Şili'nin güneyi)	32 289	31 639	27 200
Kuzey Kutbu (Kanada)	15 390	15 220	14 970

Tavsiye makale ve sohbetler

- [Küresel ısınma çok iyi bir şeydir](#)
- [Küresel ısınma bitti... İkinci dalga geliyor!](#)
- [Enerji Aforizmaları »](#)
- [Savaş meydana değil masada kazanılır... Sohbet kaydı yayında »](#)
- [Petro-dolar Aforizmaları »](#)
- [Rusya, Çin ve ABD'nin yeni pokeri: Düşük yoğunluklu sürekli savaş »](#)
- [Enerji Savaşları ve Terör konulu sohbetin kayıtları yayında »](#)
- [Arakan'ı boşaltın, gaz ve petrol geçecek »](#)
- [Bağımsız bir Uygur devleti hayali kuranlar yeni katliamlara çanak tutuyorlar »](#)
- [Yeni başlayanlar için enerji \(1\) »](#)
- [Yeni başlayanlar için enerji \(2\) »](#)
- [2ci Dünya Savaşı petrol yüzünden mi çıktı? »](#)

Avrasya'nın tarih sahnesine geri dönüşü: Heartland ve Halford Mackinder

Silah sadece silah değildir!

Yeni silahlar her zaman eski modellerin daha hızlı/uzun menzilli uyarlaması değildir. Zaman zaman siyasî ve askerî doktrinlerdeki keskin virajları da buradan okursunuz. Zırhlar mı kalınlaştı? Hareket menzili mi arttı? Pilotsuz uçaklara neden ağırlık verildi?

Bugünlerde de böyle önemli bir kıpırdanma var. Nedir? Rusya, Çin, İran ve Türkiye gibi karacılar hava sahalarını ve sahillerini denizcilerin tecavüzünden koruyacak teknolojilere ağırlık veriyor. ("Karacılar" veya kıtaya mahkûm stratejik vizyon için [deniz savaşlarıyla ilgili son 4 bölüme göz atabilirsiniz](#)) Geçmişte mayın ve dikenli tellerle yapılan bu "yasaklama" bugün S-400 gibi orta menzilli hava savunma sistemleriyle sağlanıyor. Diğer yandan tatbikatlar, resmî açıklamalar ve bölgesel çatışmalarda amfibi birliklerin yükselişi dikkat çekici. Hem denizciler hem de karacılar yeni amfibi hipotezler deniyor. Sahil bölgelerdeki bu stratejik yoğunlaşmaya ABD'nin verdiği cevap da dikkate değer: LCS – *Littoral Combat Ship* (Sahil / sığ sular için savaş gemisi) 1990'lardan beri Lockheed Martin, Fincantieri Marine Group, General Dynamics ve Austal gibi firmalar için içindeler. Tasarlanan çok amaçlı savaş gemileri helikopterden orta menzilli füzelere kadar çok değişik silah sistemleri taşıyabiliyor ve mayın tarama, sabotaj, özel harekât gibi görevlerde kullanılabilir.

Teknolojik tercihlerin satır aralarından okuduğumuz bu gerginlikle coğrafî unsurları birleştirelim şimdi. Nedir?

Ankara, Tahran, Moskova ve Pekin'in okyanuslara açılacağı her noktada ABD'nin engeliyle karşılaşması. Ruslar için batıdaki Atlantik yolu sadece İskandinav ve Britanya ile değil NATO ile işbirliği yapan Baltık devletleriyle kuşatılmış. Güneydeki Karadeniz-Ege-Akdeniz yolunun Atlantik çıkışı Cebelitarık'tan, Hint okyanusu yolu ise Süveyş kanalından geçiyor. (Bu engeller Ankara için de geçerli) Rusya için doğudaki durum bundan daha parlak değil. Kamçatka üzerinden geçen Pasifik yolu Japonya'daki üslerle kilitlenmiş. Pasifik adaları, uçak gemileri ve Alaska'daki askerî üsler Rusların hareket kabiliyetini sınırılıyor.

Çin'e gelince... Japonya, Güney Kore, Tayvan, Vietnam, Malezya, Singapur ve isteksiz de olsa Filipinler Pekin'in önünde Çin seddi gibi yükseliyor. (Tabi Guam gibi adalardaki ABD üsleri, uçak gemileri vb ile birlikte) Pakistan ve Arakan'dan Hint okyanusuna erişmeye çalışan Pekin'in askerî ve sivil projeleri İslâmci(!) terör ile engelleniyor. Sudan petrolüne erişimi ise önce Sudan iç savaşı ve ardından Yemen'deki sahte iç savaşla riske sokuldu. Tahran'ın Basra'dan serbestçe denize açılmasını engellemek ise buradaki 5ci filonun görevi. İran ve Kuzey Irak petrolünün doğu Akdeniz'den Avrupa'ya sevk edilmesinin İsrail ve Suriye'deki iç savaşla engellenebileceğini de herkes görüyor.

Bütün bu askerî yığılma güney doğu Asya'da haritaları yeniden çizmek için mi? Değil. Ukrayna savaşının Rusya'yı tecride ittiği gibi düşük yoğunluklu ve uzun süreli bir Asya savaşı da bölgede gerginlikleri arttırıp Pekin'i tecrid edebilir. Sermaye, teknoloji ve yetişmiş elemanlar Kuzey Atlantik bölgesine göç etmeye zorlanıp statüko korunursa bu ABD için yeterince büyük bir zafer olur. Zira rezerv para olarak Amerikan doları hızla zemin kaybediyor. Atlantik çetesi çaresiz. Nereden anlıyoruz? 20 senedir "Çin'de emlak balonu patlayacak, borç krizi patlayacak" diye felâket tellallığı yapmaktan başka bir şey bulamadılar.

Avrasya, Heartland ve Halford Mackinder

Moskova, Pekin, Ankara ve Tahran'ın okyanuslara erişmesini engelleyen bu "düzen" aslında yeni değil. Bugünkü güç dengelerinin temelini oluşturan Anglo-Saxon denizci vizyonu karacıların ve Avrasya devletlerinin rolünü bu şekilde formatlamış. Hammadde ve mamül mal üretsinler ama satışın esas kârı denizcilerin olsun. Sigorta ve finans hizmetleri de sterlin ve dolar üzerinden yahut Anglo-Saxon kontrolündeki para birimlerinden gerçekleşsin:

"... Coğrafya, tabiat bilimleri ile sosyal bilimler arasında bir köprüdür. Dünyayı yönetecek olan İngiliz ırkına mutlaka öğretilmelidir ..."

Bu satırların yazarı Halford Mackinder, Britanya merkezli jeopolitik ve jeostratejinin kurucularından. Mackinder, coğrafya ile dünyayı sadece anlamak değil aynı zamanda şekillendirmek isteyen biri. Bu bakımdan bütün kıtaları ele geçirilecek birer ganimet, halkları da potansiyel köle gibi gören İngilizlerin zihin yapısını anlamak için önemli bir isim. Mackinder, güçlü bir teorisyen olmasının yanında çamurlu çizmeleriyle Afrika'yı gezen "kâşiflerden" biri. Afrikalıların binlerce yıldır yaşadıkları topraklara gelen bu Avrupalıların amacı elbette coğrafi keşif değildi. Bunlar Kraliçenin kadastro memurlarıydı. Altın, gümüş, elmas, kauçuk,... ne bulurlarsa "keşfedip" Avrupa'ya bildiriyorlardı.

Avrasya'ya gelecek olursak... Mackinder, 1904'te kaleme aldığı *The Geographical Pivot Of History*'de bugünkü sömürü sisteminin fikrî temellerini atmış. Yani denizci Anglo-Saxon perspektifinden Avrasya'nın yeni konumunu belirlemiş:

*"... Afrika'nın güneyinden geçen Ümit burnu yolunun keşfiyle Avrasya'nın doğu ve batısı deniz yoluyla birleşti. Bu birleşme, sırtını Orta Asya steplerinden gelen atlıların arkadan çevrilmesini sağladı ve merkezî olmaktan kaynaklanan stratejik avantajlarını yok etti. [...] Bunun küresel siyaset üzerindeki etkisi büyük; Avrupa ile Asya arasındaki ilişkiler tersine çevrildi. Zira Ortaçağ'da Avrupa güneyden çölle, batıdan bilinmez bir okyanusla, kuzeyden buzullar ve aşılma ormanlarla kuşatılmıştı. Doğudan atlar ve develerle saldıran göçebelerin yüksek manevra kabiliyeti karşısında çaresizdi. Fakat gemilerin ve deniz yollarının gelişmesiyle kontrol ettiği kıyı bölgelerin genişliği 30 katına çıktı. Kendisini tehdit eden **Asya'nın arkasına dolandı** ..." (Halford Mackinder, 1904)*

Koyu yazdığımız "arkasına dolandı" ifadesi önemli. Çünkü müellifin kastettiği **kuşatma**, taktik değil stratejik bir manevra. Yani şu veya bu savaşta birliklerin yapabileceği bir hareketi işaret etmiyor. Siyasî olarak ele geçirilmiş daimi bir üstünlük söz konusu. Somut olarak?

- 1839 ve 1856'de yapılan Afyon savaşlarından sonra Hong Kong'a Kraliyet donanmasıyla birlikte HSBC bankasının yerleşmesi,
- Malezya, Tayland, Myanmar, Tayvan vb müttefiklerle Avrasya'nın doğudan kuşatılması,
- Singapur, Tayvan, Malezya, Japonya örneklerinde olduğu gibi bu ülkelerin teknolojik, endüstriyel ve askerî olarak tahkim edilmesi,
- Bölgedeki uluslararası deniz ticaretinin bu ülkelerin limanlarında yoğunlaştırılması.

Nasıl yapılır bu kuşatma?

Kuşatıcı ülkeler zayıflıklarından dolayı hiçbir zaman Rusya veya Çin'e saldıramazlar. Ancak karacılar askerî veya sivil projelerle denize erişmek istediklerinde kıyıdakilerle bir gerginlik üretilir ve koğuşun ağası ABD'yi yardıma çağırırlar. Böylece sahili koruyan zengin ama küçük ülkelerin koğuşa ağılık etme ihtimali ortadan kalkar. İki örnek:

- 2007'den itibaren İran'ın Avrupa'ya yönelik füze tehdidi bahanesiyle ABD'nin Polonya'ya "füze kalkanı" yerleştirmek istemesi; ardından Rusya ve Avrupa'nın ilişkilerinin bozulması. (Gerçekte ABD füzeleri Moskova'ya saldırmak amacıyla da kullanılabilir)
- 2017 Martında Kuzey Kore kaynaklı füze krizi, ABD'nin Güney Kore'ye çok amaçlı füze sistemleri yerleştirmek istemesi ve ardından Pekin'in bölge ülkeleriyle ilişkilerinin gerilmesi.

Elbette bu askerî ve diplomatik kuşatmanın amacı sıcak savaş değil ekonomik avantajlar elde etmektir. Kara komşularıyla ilişkileri bozulan küçük ve büyük devletler denize ve deniz yoluyla gelecek gıdaya, silaha ve petrole mahkûm olurlar. Bu da ABD, Britanya ve bir parça Fransa'nın işine yarar. Ambargo uygulanan devletler gerçekte tecrid edilmezler; ambargo yapan devletin (genelde ABD) ticarî tekeline alınırlar. Meselâ ABD, Kırım'ı işgal etmesi sebebiyle Moskova'ya uyguladığı ambargo(!) sırasında Ruslara 20 milyar \$ değerinde gıda satmıştır. Serbest rekabet ambargo ile iptal edilmiş olduğu için ABD firmalarının istediği fiyattan.

Hammedde kaynakları, özellikle de petrolün denize erişmesini kontrol etmek önemlidir zira ucuz petrol, dolara olan talebin hızla düşmesine sebep olur. (Bkz. [Petro-dolar sistemi](#)) İsrail, Ürdün, Lübnan ve Kuveyt'in Irak'a ve Suudi Arabistan'a karşı coğrafi abluka işlevi de buna benzer. Petrolün serbestçe dünya piyasalarına akmasını engeller. Bölgede birçok ülkenin ya Türkiye gibi denizi vardır yahut Azerbaycan gibi petrolü. Katar gibi küçükler ise savunma zaafından dolayı ABD donanmasına ve istihbaratına daima muhtaç.

Ya Britanya çökecekti ya da Osmanlı...

Tarih kitaplarımız pek yazmaz ama Osmanlıya vurulan öldürücü darbelerler arasında ortak bir özellik var. 31 Mart Vakası (13 Nisan 1909), Ermeni isyanları, Balkanlardaki kanlı olaylar ve daha birçok ayaklanmayı inceleyin: Bir kısmı düğmeye basılmış gibi neredeyse aynı anda başlamış, mevcut sorunlar ise yine aynı dönemde birden yoğunlaşmıştır. Nedir bu dönemin özelliği?

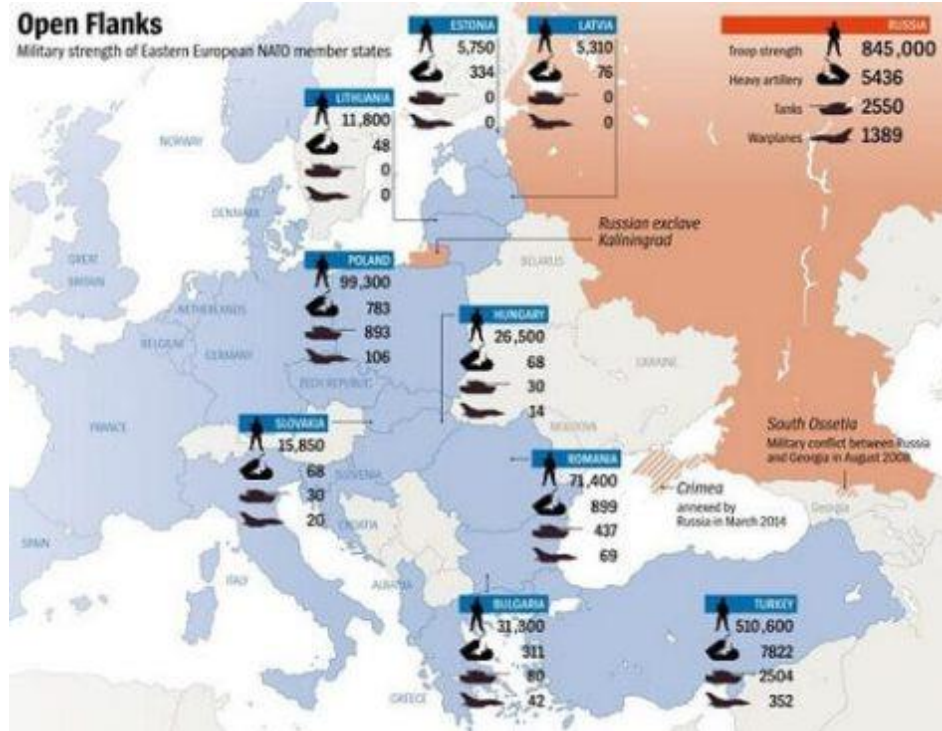
- İngilizlerin donanmalarını kömürden petrole geçirmesi (1906),
- Berlin-Bağdat demiryolunun inşaatının başlaması (1903).

Açalım. Britanya, Osmanlı ve Almanlar Musul'da petrol olduğunu biliyorlardı. Berlin-Bağdat demiryolu bitirilseydi Britanya'nın denizleri kontrol etmesinin önemi azalacaktı çünkü trenler taşıma maliyeti ve hızı bakımından hem ticarî hem de askerî olarak denizle rekabet edebilirdi. Dahası Berlin-Bağdat hattı Adana'da ikiye ayrılıyor; kollardan biri Musul'a, diğeri Filistin üzerinden güneye iniyordu. Osmanlı batıdaki kolun Mekke'ye hacıları taşıyacağını ilân etmiş olsa da Süveyş kanalının Osmanlı-Alman baskısı altına gireceği aşikârdı. Yani Osmanlı bu proje sayesinde bir taşla beş kuş vuruyordu:

- Kudüs, Mekke ve Medine'yi koruma altına alıyor,
- Musul ve Basra'ya asker sevkîyatını kuvvetlendiriyor,
- Tren sayesinde Anadolu'ya petrol sevkîyatını kolaylaştırıyor,
- Savaş halinde Almanya'dan hızla silah ve cephane tedarikini hızlandırıyor,
- İngilizleri Süveyş'te daha fazla asker bulundurmaya mecbur ediyordu.

Kısacası Berlin-Bağdat demiryolu tamamlanırsa Britanya'nın Osmanlı petrollerine el koyması bir hayal olacaktı. Petrolsüz kalan İngiliz donanması ise kömürle çalışmak zorunda kalacak ve denizlerdeki hâkimiyetini mazota geçmiş olan Alman donanmasına terk edecekti. Kısacası ya Britanya çökecekti ya da Osmanlı.

... Avrasya'nın, ABD ve NATO güçlerince kuşatılmasını gösteren şu 4 haritayla sözü sırlayalım...

Krallar ölür, dağlar bâkî kalır

Soğuk savaş neden soğumadı?

İkinci dünya savaşı daha bitmeden başlamıştı soğuk savaş. Müttefik olmalarına rağmen Ruslar ve Amerikalılar, Berlin'i tek başlarına ele geçirmeye çalıştılar. Ruslar, savaşın ortasında, Polonya'da Almanlara karşı savaşan direniş birliklerine yardım götüren İngiliz ve Amerikan uçaklarına ateş açtı. Çekoslovakya ve Balkanlar da bu gerginliğe sahne oldu. İngilizler, müttefikleri(?) olan sürgündeki Polonya hükümetinin başbakanı Władysław Sikorski'yi Cebelitarık'ta bir "uçak kazası" süslemesiyle öldürdü. Yunanistan'ı Nazi işgalinden kurtaran sosyalistlerin Rus yanlısı bir hükümet kurmasını engellemek isteyen Churchill, Yunan iç savaşını başlattı (1946).

Almanların öldürdüğünden daha fazla Yunanlı, İngilizlerin eliyle öldü. **Bütün bu ihanetler silsilesi, gelecek yıllardaki soğuk savaşın sıcaklığı hakkında bir işaretti aslında.** Beyaz adamın toprakları zarar görmediği için adına "soğuk savaş" denildi ama 1950 Kore savaşında 2 milyon sivil, bir o kadar da asker öldü. 1955-1970 arasında Vietnam, Laos, Kamboçya savaşlarında 2 milyona yakın asker, 2,5 milyon sivil öldü. Aslında liste çok uzun. Soğuk(!) savaş döneminde sadece Asya değil, Afrika ve Güney Amerika'yı da kana bulayan yüzlerce savaş, darbe ve ayaklanma var: 1979 Afgan savaşı (2,5 milyon ölü), Rusya'nın zam isteyen işçilerin isyanını bastırmak için Çekoslovakya (1968) ve Macaristan'ı (1956) işgali, Türkiye'deki askerî darbeler, İran, Nikaragua, Kore, Somali, Mozambik, Angola...

O devirde bu kavgaların sebebi ideolojik zannediliyordu. En azından Büyük İnsanlık'a anlatılan masal buydu: Demokrat, liberal, kapitalist özgür(!) dünya, yani ABD ve saz arkadaşları, komünizm ile mücadele ediyordu. O zamanki adı "Sovyetler Birliği" olan Rusya ve kısmen Çin'in liderliğinde örgütlenmiş komünist ülkeler, ağır bürokrasileri haiz, merkezî devletlerdi. Üretim, satış ve fiyatlar, bürokratlarca planlanıyordu. Özel mülkiyet ve fabrika, arazi gibi üretim araçlarının mülkiyeti, yasalarla sınırlandırmıştı. Medya, devletin tekelindeydi. Fakat diğer tarafta her şey toz pembe değildi. Meselâ ABD, özgürlük adına kendi ülkesindeki özgürlükleri bile ihlâl etti (Bkz. "McCarthyism" denilen, komünist cadı avı dönemi; NewYork'lu komünist Ethel ve Julius Rosenberg'in elektrikli sandalyede idam edilmesi, Bertolt Brecht, Charlie Chaplin ve Orson Welles gibi aydın ve sanatçıların ABD'yi terk etmek zorunda kalması...)

ABD-Rus-Çin kavgası neden bitmedi?

Geçelim... Berlin duvarının yıkılışından bu yana 30 yıla yakın bir zaman geçti. Komünist sistem yok artık. Komünizmin, 1989'de Berlin duvarının yıkılışıyla bayraklaşan çöküşünden sonra Rusya, piyasa ekonomisine açıldı. Çin, anayasasında komünist kalarak serbest piyasaya geçtiğini beyan etti. Pekin ve Moskova'daki güçlü bürokrasi ortadan kalkmadı ama ABD ve Avrupa firmalarının milyarlarca dolar yatırdığı bu ülkelerin hâlâ "komünist tehdit oluşturduğu" söylenemez. Fakat ne acayiptir ki, Soğuk Savaş dönemindeki kuşatma devam ediyor. Doğu Avrupa'nın eski komünist ülkeleri NATO'nun yayılma alanı oldu. Radar ve füze üsleri kuruluyor. Halen 30.000 civarında NATO askeri Baltık'tan Gürcistan'a kadar her yerde tatbikat yapıyor. Gürcistan'da eskiden Sovyet ordusuna ait olan ve Tiflis'e sadece 20 km uzaktaki Vaziani üssü NATO'nun eline geçti. Ukrayna ve Kırım için kanlı savaşlar yapıldı. Suriye'deki savaş da Soğuk savaşın çatışmalarını hatırlatıyor. Suriye halkının

değil ABD ve Rus menfaatlerinin savaşına şahit oluyoruz. CIA ajanları, başta Ukrayna olmak üzere birçok ülkede, neo-Nazi örgütleri Rusya'ya karşı örgütlüyor. Gladio soğuk savaşta kadar aktif.

Avrasya'nın batısı bu halde iken doğusu da NATO ablukasında. Pekin'e 3000 km uzaktaki Guam adasında nükleer silahlarla yüklü B-52 bombardıman uçakları hazır bekliyor. Kuzey Kore'nin uyduruk nükleer denemelerini bahane eden ABD, Güney Kore'ye askerî yığınak yaparak Pekin'i kuşatıyor. Japonya'dan Tayvan'a, Filipinler'den Malezya'ya uzanan sahada Amerikan donanması devriye geziyor. Çin'e petrol ve gaz taşıyan Arakan bölgesi ABD tahakkümüne girdi. Çin'in petrol tedarikinde önemli yer tutan Güney Sudan petrolü, Yemen savaşı sebebiyle risk altında. Kızıldeniz'in güney çıkışındaki askerî dengelere bakılırsa son sözü yine ABD ve müttefikleri söyleyecek.

Yani kapitalizm-komünizm kavgası kapitalizm lehine sonuçlandı ama KAVGA bitmedi. Zira ideolojik görünüyordu ama baştan beri bir menfaat kavgasıydı bu. Nedir? Nicholas Spykman'ın "Barışın Coğrafyası"nda (1944) söylediği şu sözlerde cevap arayalım:

"... Rimland'a hâkim olan, Avrasya'ya hâkim olur, Avrasya'ya hâkim olan, dünyanın kaderine hâkim olur [...] Avrasya 'Rimland' bölgesi, merkez kıta ile onu çevreleyen okyanuslar arasında bir geçiş bölgesidir. Denize hâkim olan güçlerle karacı güçlerin çatıştığı bir tampon bölge gibi görülebilir. İki tarafa baktığı için hem denizden hem de karadan, amfibi olarak savunulmalıdır. Bu bölge ülkeleri, tarih boyunca hem Orta Asyalı yani karacı güçlerin hem de Britanya ve Japonya gibi denizci güçlerin saldırısına uğramış. Amfibi yapısı, güvenlik sorunlarının da kaynağıdır ..."

İdeoloji, inanç ve ırk gibi suni gerekçelerden uzak, oldukça teknik bir lisan ile yapılmış bu açıklama, tarihteki olaylara çok daha uygun. (Bkz. [Avrasya'nın tarih sahnesine geri dönüşü](#)) Britanya'nın 1800'lerdeki Afyon savaşından komünizme, Churchill'in "demir perdesine" ve Harry Truman'ın kuşatma saplantısından (ing. *Containment*) bugünkü ABD-Rusya-Çin çekişmesine uzanan olaylara baktığımızda, Avrasya'nın önce Britanya, sonra ABD tarafından kuşatıldığını ve bunun bir sömürü sistemi olduğunu görüyoruz. (Bkz. [Mahan'ın "Sea Power" tezi taktik mi yoksa stratejik mi?](#)) **Zira sadece Rimland (kuşak ülkeler) merkeze düşman edilmiyor; kuşatıcı olanlar da birbirlerine düşman ediliyor. Türkiye-Yunanistan arasındaki "ulusal" kavga, Türkiye-İran arasındaki "laik-şeriatçı" kavgası gibi. Bu sayede Rimland ülkelerinin kendi aralarında birleşip ABD'ye kafa tutması yahut kendi menfaatleri doğrultusunda ablukayı yarması da engelleniyor.**

Az önceki satırların müellifi Spykman, 2ci dünya savaşı başına kadar tarihsel olayları analiz eden, asırlarca genişliğe sahip tahliller yapmış. Fakat 1940'tan itibaren keskin bir viraj alıyor: Dar aç, ABD ne yapmalı? Savaş bitmeden neyi, nasıl hazırlamalı? Kısa vadeli ve %100 jeopolitik!

Stratejik mânâda söyledikleri doğru ve zannediyoruz ki ABD'nin etkili ve yetkili kişilerince de önemseniyor. Meselâ 1942'de yazdığı "*Dünya politikasında ABD'nin Stratejisi*" isimli çalışmasında Avrasya'nın birleşmesini ABD için büyük bir tehdit olarak görmüş. Bu görüş, Mackinder'in de savunduğu bir tez. Bu tezinde Spykman, Avrasya'nın işgal veya işbirliği yoluyla birleşmesi halinde ortaya çıkacak gücün, Afrika'yı da kontrol edeceğini söylemiş. Gerek nüfus, gerekse yeraltı zenginlikleri ve deniz yolları hâkimiyeti itibarıyla, böylesi bir gücün ABD'yi merkez olmaktan çıkarıp

çevre/ periferi/ tâli bir bölge yapacağı aşikâr. Ancak açıkça yazmasalar bile Mackinder ve Spykman gibi strateji uzmanları sık sık Britanya ve Japonya'yı Avrasya ablukası için kullanmayı teklif etmişler. Yani "ABD'yi nasıl koruruz?" değil **"bu Avrasya ineğinin sütünü para vermeden nasıl alırız?"** gibi bir duruşlardır. Bu saldırgan ideologlar içinde Spykman'ın orijinalliği "Rimland" kavramını öne sürmesinden kaynaklanıyor. Rimland, Mackinder'in "Heartland" dediği merkezi çevreleyen ülkeler. Kabaca, **Avrasya'yı bir bütün olarak işgal etmek hem çok riskli hem de ekonomik bir alternatif değil. Bunun yerine çevresindeki kıyı ülkeleri ve/veya adaları kontrol eden bir zincir oluşturmak gerek.**

Bu sürekli kuşatma stratejisi, durağan bir savunma hattı değil. Çin seddi veya İstanbul'un surları gibi sabit savunma pozisyonları yerine düşmanın hareketlerine uyum sağlayan esnek bir güç söz konusu. Belki de bu esneklik, denizcilerin karadaki savunma savaşlarına bakışını yansıyor. George F. Kennan'dan dinleyelim:

"... ABD'nin Sovyet Rusya politikası, Rusların genişleme çabalarını sabır, dirayet ve uyanıklıkla kuşatmaktır. [...] Açıkça görülmektedir ki Rusların, özgür Batı'ya ait kurumlara yaptığı tazyik, becerikli ve çevik bir güçle dengelenebilir. Bu güç, sürekli değişen coğrafi noktalardan ters yönde uygulanmalıdır ve Sovyet politikasının manevralarına tekabül etmelidir ..." (The Sources of Soviet Conduct, 1947)

Neticede, Mackinder, Spykman, Kennan ve daha nice strateji uzmanlarının savunduğu Rimland tahakkümü (Kuşak ülkeleri ABD yararına kullanma tezi), 1800'lerden beri denizci güçlerce uygulanmakta. Kraliçe adına, anti-komünizm adına, terörle mücadele adına... Farklı ideolojik kisvelere bürünse de savaşın belkemiği bu sömürü makinesi. Başkan Eisenhower ve dış işleri bakanı John Foster Dulles döneminden beri bu kuşatma bir ittifak saplantısı şeklinde tecessüm ediyor. Avrupa Birliği üyeliği ise NATO'nun Truva atı oldu. Ekonomik ve siyasî olarak Brüksel'e yaklaşan 10 kadar eski-komünist doğu **Avrupa ülkesinde NATO üsleri açıldı ve askerî işbirliği her sene daha ileri götürülüyor. Bu silahlanma yarışında NATO, bazı devletleri "öcü" olarak kullanıyor. Batıda İran, doğuda Kuzey Kore, nükleer silah çalışmalarıyla Amerikan saldırınlığının muhtaç olduğu bahaneleri üretti.**

Rusya ne yaptı? Tıpkı komünizm döneminde olduğu gibi kuşatmanın daralmasına paranoyak bir şiddetle karşılık veriyor ve çoğunlukla kendi ayağına sıkıyor. Çekoslovakya, Macaristan, Afganistan ve Çeçenistan savaşları Rusya'ya büyük zarar verdi. İnsan hayatı ve maddi kayıpların yanında Rimland üzerinde Rus nefreti büyüdü ki bu ABD'nin parayla satın alamayacağı kadar kıymetli bir kapital. Her ne kadar bugün Suriye ve Ukrayna savaşlarında daha becerikli, medyayı iyi idare eden bir Rusya görsek de her meseleyi kendi başına ve evvelâ şiddetle çözmeye çalışan devlet aklı(!) yine sahnede. Hatalarından öğrenebilen, kendisinden zayıf bile olsa diğer devletlere asgarî diplomatik "saygı" gösterebilen bir Rusya, Rimland üzerinde daha fazla söz sahibi olabilir.

Krallar ölür, rejimler yıkılır ama dağlar bâkî kalır

Buraya kadar soğuk savaş özelinde Rimland meselesini yani Avrasya'nın kuşatılmasının coğrafi arka planını anlattık. Elbette jeopolitik tahliller Rimland ile sınırlı değil ve çok başka gerginliklere, tarihi olaylara ışık tutabilir. Günümüzdeki çatışmaların arka planında Rimland olduğu gibi, Rimland mefhumunun da bir arka planı var. Biz de bu paragraftan itibaren daha genel amaçlı yorumlar yaparak bu "alet kutusuna" işaret etmek istiyoruz:

"... Bakanlar gider gelir; diktatörler bile ölür. Ama dağlar bâkîdir [...] Bir ülkenin büyüklüğü, uluslararası arenadaki gücü üzerinde önemli bir etkidir. Doğal kaynaklar, nüfus yoğunluğunu ve ekonomik yapıyı belirler ki bunlar da siyaseti doğrudan şekillendiren faktörlerdir. Ekvatora, okyanuslara ve büyük kara parçalarına olan mesafe ise ülkenin, güç merkezlerine ve savaş bölgelerine yakın ya da uzak olması üzerinde tesir eder. Büyük ticaret yolları üzerinde yahut bunlara uzak oluşu ve komşularla olan konumu da, asırlar sürecektir güvenlik meselelerinin temelini teşkil eder. Ülkenin coğrafyası, halkı bölücü veya birleştirici bir etki yapabilir. İklim, hem ulaşımı hem de tarımsal üretim üzerinden asker besleme gücünü ve dolayısıyla dış politikayı yönlendirir ..."

Bu sözler Nicholas Spykman'ın 1938'de yayınladığı "Coğrafya ve Dış Politika" adlı kitabından. Coğrafi vasıflar, her ülkeye bazı fırsat ve tehdit kapıları açıyor. Ancak determinist bir okuma Spykman'ın söylediklerini yanlış anlamak olur. Zira coğrafi bakımdan birbirine benzeyen ülkelere

bazısı süper güç olurken diğerleri sefalet içinde sürünebiliyor. Bu uyarıyı yaptıktan sonra Spykman'ın satırlarını açalım biraz:

Meselâ yüzölçümü: Toprakların genişliği ülkeye savunma imkânı sağlar. Düşman içeriye girmiş olsa bile savunma için arkasına mevzilenebilecek nehirleriniz, dağlarınız varsa işgal ordusunun lojistik yolları uzayacak; cephane ve gıdanın cepheye ulaşması zorlaşacaktır. Bu şartlar, size karşı atağa geçme fırsatı verir. Gerek Napolyon gerekse Hitler'i Rus topraklarında zorlayan şey sadece kış şartları değil, uzun mesafeler yüzünden lojistiğin aksamasıydı. Tabi savaş dışında da geniş topraklar, değerli maden ve petrol bulma ihtimalini de arttırır. Bugün en çok altın, petrol, uranyum ve nadir metalleri çıkaran ülkeler geniş toprakları olan Rusya, Çin, ABD, Avustralya ve Brezilya ve Kanada değil mi? Geniş toprakların bir diğer avantajı da endüstrileşmiş tarım ve gıda tedarik güvenliğidir. Yine dünyanın en büyük gıda üreticileri (genellikle) geniş topraklara sahip ülkeler. Peki ya yüzölçümü az olduğu halde tarım ürünü ihraç ederek yüksek gelir sağlayanlar? Bunlar İsrail ve Hollanda gibi çiçek, tohum ve genetik hayvan ürünleri gibi katma değeri yüksek ürünlerde ileri ülkeler. Spykman'ın tabiriyle "mikro güçler".

Coğrafya sadece toprak değildir

Dağlarla bölünmüş İsviçre'nin küçük yüzölçümüne rağmen kantonlara bölünmüş olması, İpek Yolu üzerindeki Orta Asya'nın zenginleşmesi vb gözlemler Spykman'ın birçok konuda haklı olduğunu gösteriyor. Fakat müellifin önemli saptamaları bununla sınırlı değil. *Coğrafya ve Dış Politika* (1938) adlı kitabında geniş yüzölçümü olan süper güçlerin yanında Fransa ve Britanya'ya da dikkat çekmiş. Tarımın, insan ve hayvan sayısının belki daha da önemli olduğu Ortaçağ'a bakalım; Meselâ Venedik ve Amsterdam. Spykman'ın "mikro güç" dediği bu ülkeler, milyonlarca km² toprağı olan, devasa ordulara sahip imparatorluklara kafa tutabilmişler. Spykman'a bakarak küçük devletlerin, istihbarat, ticaret, teknoloji ve geniş çaplı ticarî bağlantılarla yeni "satırlar" açtıklarını söyleyebiliriz. Yani yüzölçümlerindeki eksiklikleri tazmin edecek, sanal coğrafyalar ihdas etmişler kendilerine. Yeni **imkân**lar, yeni **mekân**lar doğurmuş. Nedir o imkânlar?

- Daha hızlı ticaret gemileri sayesinde hızla biriken sermaye, büyük toprakların eksikliğini tazmin etmiş. Yani mekân kazanmışlar.
- Pusula, harita, sextant gibi araçlarla daha uzağa gidebilmişler. Gidemeyenler için "yok" hükmündeki topraklar onlar için "var" olmuş.
- Etkin casus ağıları sayesinde zaman kazanmışlar: Meselâ erkenden haber aldıkları bir savaşa hazırlanmak için diğerlerinden daha fazla zamanları olmuş.

Sonsöz

Teknolojide ileri ülkeler, sestten birkaç kat hızlı uçabilen uçaklar, nükleer yakıtı sayesinde yıllarca yakıt ikmali yapmadan savaşabilecek gemiler üretiyor. Uydulardan yeryüzünün inanılmaz netlikteki görüntüleri çekilebiliyor. Bütün bunlar coğrafyanın önemini azaltmadı. Uçakların dağ ve deniz gibi "doğal engelleri" birkaç saatte aşabilmesi, oyunun kurallarını değiştirdi ama hava kuvvetleri de yere endeksli "meşru" bir hava sahasına ve daima yere basacak bir üsse muhtaç. Kısacası deniz, kara ve havada, ticareti ve savaşı etkileyen yeryüzü şekilleri ve iklim, temel birer parametre olmaya devam edecek gibi görünüyor. Bu bağlamda, bir yandan teknolojiyle şekillenen "yeni jeopolitik" tasavvurları inşa edilecek; yeni **imkân**lar, yeni **mekân**lar doğuracak. Bir yandan da antik çağlardan günümüze kadar değişmeden gelen ilkeler, ülkelerin, şirketlerin ve orduların stratejilerine yön vermeye devam edecek.

**Sovyet Rusya'yı Müslümanlarla ablukaya alan,
ABD'nin "yeşil kuşak" projesi**

Soğuk savaş döneminde çatışmalarla kuşatılan Avrasya

**Avrasya ablukasını delmeye çalışan Pekin'in
alternatif ticaret ve enerji yolları**

Zihinler işgal altındayken, topraklarını kurtaramazsın...

Zbigniew Brzezinski, 1977-1981 yılları arasında Jimmy Carter'in ulusal güvenlik danışmanlığını yapmış bir adam. Önceki bölümlerde dikkat çektiğimiz Spykman ve Mackinder gibi Brzezinski de etkili ve yetkili bir isim. Yani ortaya koyduğu fikirlerin etkisi akademik çevre ile sınırlı kalmamış; tersine İslâmistan'da süngü, mermi ve bomba olarak tecessüm etmiş. Soğuk savaştan sonra Avrasya üzerindeki Amerikan tahakkümünü sürdürmenin "gerekliliğini" ve yöntemini anlattığı "Büyük Satranç Tahtası" (1997) Türkçeye de tercüme edildi.

Ne anlatıyor Brzezinski kitabında? Evvelâ Avrasya'ya egemen olan gücün ilk defa Avrasya dışından geldiğini işaret ediyor. Gerçekten de, Moğol atlıları, Roma veya Osmanlı hâkimiyetini izleyen Britanya sömürgeciliği için bunu söyleyemezdik. İster Orta Asya'nın kalbinden gelsin, isterse sırtını Akdeniz ticaretine dayasın, Avrasya'yı yöneten süper güçler de Avrasyalıydı. Oysa ABD tahakkümü ilk defa bu kuralı bozdu. Yine Brzezinski'nin isabetle tespit ettiği bir gerçek, ABD'nin bir süper güç değil hiper güç olması. Yani

amfibi güçleri, balistik füzeleri, deniz piyadesi, uçak gemileri ve uydularıyla her yere, hemen müdahale edebilmesi. Tabi tepki hızındaki bu artış, teknolojik ilerlemeden ve ABD üslerinin coğrafi yaygınlığından bağımsız düşünülemez. Britanya'nın buharlı gemilerle veya dizel motoru haiz zırhlılarıyla yaptığı operasyonlar günlerle hatta haftalarla ölçülebilirdi. Telgraf gibi "ileri" haberleşme imkânlarına rağmen bölgede bir üssün bulunması çok şeyi değiştiriyordu. Oysa üzerinden, seston hızlı av uçaklarının havalanabildiği uçak gemileriyle devriye gezen Amerikan donanması, acil ihtiyaç olsa da, olmasa da 365 gün daimi görev bölgesinde. Askerî iletişim imkânları ise uydu görüntülerinden dron saldırısına kadar her şeyi kapsıyor. A ülkesinden kalkan av uçakları B ülkesinden gelen "tankerlerden" havada yakıt ikmali yaparak C ülkesini vurabiliyor. Nükleer yakıtlı işleyen denizaltı ve uçak gemilerinin yıllarca yakıt almadan seyir edebilmesi mümkün.

Zihinsel jeopolitik

Toprakları işgal etmekten daha önemli olan bir şey var: Zihinleri işgal etmek: Bir ülkenin vatandaşlarının o ülkeye ve hükümetlerine duydukları bağlılık, güven, birlikte yaşama arzusu vs. hükümetin sermayesidir. Hükümet bunu arttırabilir veya zarar verebilir. Ancak yabancı devletler, bu sermayeyi de tıpkı toprakları ele geçirdikleri gibi ele geçirebilirler. Bu işgal, hayranlık şeklinde olabileceği gibi korku şeklini de alabilir. Yani halk, ülkesini sevdiği halde X ülke karşısında korkuya kapılarak ordusundan, devletinden ümidi kesebilir. Bu korku/ümit elbette algı operasyonlarıyla gayrimeşru/abartılı boyutlarda olabilir. Özellikle savaş, göç, deprem, ekonomik kriz gibi durumlar, toplumsal algının fırtınalara en açık olduğu dönemlerdir. Şimdi bu zihinsel işgal meselesine, ABD özelinde bakalım:

Amerikalıların kendilerini bir tanrı zannetmesine sebep olan işgal gücü, hızlı öldürme kapasitesiyle sınırlı değil. CNN ve FOX gibi küresel medya da Amerikan hiper gücünü, eski Britanya'nın süper gücünden ayırıyor. Neden? Meselâ Nijerya'da vurulan bir binanın haberini Nijerya'nın ulusal kanalları bile CNN'den öğreniyor. Bu bina bir hastahane miydi yoksa teröristlerin kimyasal silah ürettiği bir fabrika mı? **İnsanların hiçbir şeyi derinlemesine inceleme vakti bulamadığı, gündemin sürekli değiştiği bu hiper güç tahakkümünde gerçek tekeli de ABD'nin elinde. Çünkü TV'de gördüklerimiz, bizim ve başkalarının gerçekten yaşadıklarından daha "gerçek" görünebiliyor veya gösterilebiliyor:**

"... Küresel çapta askerî operasyon yapabilecek bir güce sahip tek ülke ABD. Dünya ekonomisinin büyüme motoru da ABD. [...] Yeni teknolojiler, dünyayı değiştiren icadlar ABD'de çıkıyor ve ABD kültürü diğer kültürlerle mukayese kabul etmeyen bir çekim gücüne sahip ..."

Brzezinski'nin Büyük Satranç Tahtası'nda sarfettiği bu sözler, çoğu kez gözden kaçan bir gerçeğe daha işaret ediyor: **Güçlü devletler, sadece kolayca harcayabilecekleri kaynaklara sahip değildir. Düşmana verdikleri korku ve müttefiklerine verdikleri güven sayesinde hiç kaynak harcamadan çok şey elde edebilirler.** Küçük devletler, aynı kazanımlar için para yahut savaş gibi büyük bedeller ödemek zorundadır. Küresel itibar ve/veya korku seviyesi belli bir eşiği geçtikten sonra süper güç, bu "itibar ve korkunun" rantıyla da gücünü arttırabilir.

Algıların yönetilmesi, gerçeklerin yönetilmesinden önemlidir

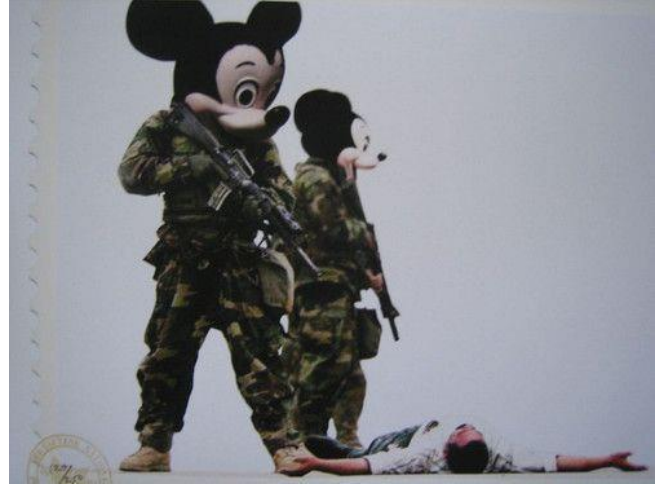
Polonya asıllı müellifimiz Brzezinski'nin dikkat çektiği bir başka husus, ABD'nin istilacı bir güç gibi davranmak yerine Almanya ve Japonya gibi evcilleştirilmiş partnerler ile çalışması. "Evcilleştirilmiş" diyoruz zira 2ci dünya savaşından sonra bu ülkelerin etnik kimlikleri, imparatorlarına, inanç, gelenek ve tarihlerine bağlılıkları ABD eliyle tahrip edildi. Bunun yerine ABD hayranlığı, serbest piyasa, iş ve eğitimde İngilizce, tüketim toplumu zihniyeti ikame edildi. ABD devlet mekanizmalarına aşına, yerli işbirlikçiler ve sömürge valileri devreye sokuldu. Bunu gerçekleştirmek için sert ve yumuşak, her yöntem kullanıldı. Bu ehlileştirme başlı başına bir konu ancak biz 3 örnekle yetinerek gerisini anlamayı okuyucunun irfanına terk edelim:

1. Almanya'da CIA kanalıyla kurulan "sanat ve kültür" vakıfları, evcil sanatçılara ödül dağıttılar; sanat dergilerinin, sergi ve yayın evlerinin kapılarını açtılar.
2. İtalya'daki adıyla ünlenen Gladio terör örgütü (Fransa'da Rüzgâr Gülü, Türkiye'de Ergenekon...) komünizmle mücadele bahanesiyle ABD çıkarlarına aykırı her oluşumu ortadan kaldırdı. (Bkz. [Gladio-Stay Behind](#) hakkında kısa bilgi, Aldo Moro cinayeti,: P2 Mason Locası, October Fast saldırısı, italya'da Bologne garı bombası)
3. Marshall yardımıyla(!) yerli kömürden ABD kontrolünde üretilip taşınan Arap petrolüne geçen Avrupa demiryollarından daha fazla kara yoluna bağımlı hale geldi. Batı Avrupa ve Japonya, ihracat şampiyonu oldular ama zenginliklerini Amerikan doları olarak biriktirdiler. Tabi petrolün \$ ile satılması bunda önemli yer oynadı zira dolar rezervini arttırmak, petrol tedarik güvenliğini arttırmak anlamına geliyordu. Dolayısıyla Avrasya'yı batıdan ve doğudan kuşatan, Batı Avrupa ve Japonya (Singapur, Tayvan, Filipinler, Malezya...) ABD'nin zengin ve korkak derebeyleri oldular.

Britanya ve Fransa dışında kuşatmacı devletler nükleer silah yapmadı. Bu ikisine ABD'nin direndiğini hatta askerî nükleeri terk etmeleri şartıyla kendi silahlarını vermeye çalıştığı biliniyor. Fransızlara daha da büyük bir direniş uygulandı ve Charles de Gaulle'ün devrilmesiyle neticelenen 68 olayları, CIA tarafından başarıyla yönetildi. (Bkz. [De Gaulle ile Erdoğan arasındaki tuhaf benzerlikler](#))

Amerikan işgalinden kurtuluş

Brzezinski'nin şu sözleri oldukça açık şekilde ABD'nin Avrasya vizyonunu ortaya koymuş: İçeriye düşman, zengin ama zayıf kıyı ülkeler birbirleriyle de çok iyi anlaşmadan ABD menfaatlerinin bekçisi olarak kalmalı. Kıyının (*Rimland*) güçlülere kendi aralarında veya merkezin (*Heartland*) güçlülere anlaşır, ABD'nin Avrasya'yı sömürmesi imkânsızlaşır. Dahası, ABD'nin karşısına ondan daha güçlü, Avrasyalı bir aktör çıkabilir. Biz bu saptamaya şu iki meseleyi ekleyelim: (1) Başta petrol ve doğal gaz olmak üzere, Avrasya'nın yeraltı zenginlikleri, ABD doları dışındaki dövizlerle satılırsa ve (2) Avrasyalılar eğer demiryollarını, enerji hatlarını geliştirerek kendi kaynaklarıyla zenginleşmeye başlarsa, Amerikan doları kontrolsüzce değer kaybeder. Hâlihazırda kamu borcu, GSMH'dan yüksek olan ABD'nin bu çöküşe 10 bile dayanması imkânsız görünüyor. Brzezinski'nin isabetle tespit ettiği gibi:

"... Oyun, Lizbon'dan Vladovostok'a uzanan devasa satranç tahtası üzerinde oynanıyor. Eğer merkez, ABD'nin güçlü olduğu batının yörüngesine çekilebilirse, eğer güney bölgesi tek bir gücün elinde değilse ve eğer doğu ABD'yi bölgeden atacak şekilde birleşmezse, Amerikan hâkimiyeti sürer. Fakat eğer merkez, batıdan kopup inisiyatif alabilecek bağımsız bir güç olursa ve eğer merkez güneyi ele geçirir veya doğunun en güçlü aktörü ile ittifak kurarsa Amerikan egemenliği korkutucu şekilde zayıflar. Batıda iki güçlü aktörün birleşmesi, benzer sonuçlar doğurur. Batılı ortaklarının ABD'yi bölgeden çıkarması da ABD'nin Avrasya satrancında devre dışı kalması demektir. Tabi bu durum, yeniden güçlenen merkezi bir aktörün batı Avrasya'yı kendi egemenliği altına alması demektir ..."

Sonsöz

Kissinger, Mackinder ve Brzezinski gibi yazarları okurken en büyük zorluk, teknik/objektif saptamalarla sübjektif/indî tercihleri birbirinden ayırd etmek. Denizin, dağların veya petrolün X ülkesine verdiği bir avantajı isabetle beyan eden bu müellifler, olaylara daima Anglo-Saxon çetenin menfaatleri açısından bakmışlar. Bu sebeple ahlâkî yargıya benzer ifadeler kullandıklarında bunu bilimsel bir gerçek gibi kabul et-ME-mek gerekir. Brzezinski'nin ünlü sözü "America's Burden" (Amerika'nın manevî yükü ve sorumluluğu) buna iyi bir örnek. Haçlı seferleri (güya) Hristiyanlık için yapılmıştı. Sömürgeci Avrupa sekülerleştiği için inanç sömürüsü yerine kendisine "medeniyet misyonu" verdi ve "aydınlanma, ilerleme" yalanlarıyla dünyayı kana bulamaya devam etti. (Bkz. Derin Lügat: [İlerleme / Terakki / Progrès / ترقى / تقدم](#)) Bugün Batı'nın sahte manevî değerleri "demokrasi ve özgürlük" oldu. ABD'nin milyonlarca insanı öldürmek için bulduğu bahane bu. Bu konudaki ezberleri bozmak için şu iki derin lügat maddesine bakılabilir:

- [Demokrasi / Democracy / Демократия / デモクラシー / ديمقراطية](#) »
- [Özgürlük / Hürriyet / Serbestlik / Liberty / Freedom / الحرية](#)

Daha sinsi şekilde, Brzezinski'nin satırları arasına sinmiş olan başka önyargılar da var. Meselâ "Geopolitical Pivots" terimini açıklarken kullandığı şu ifade:

"... Jeopolitik önemi, gücünden değil, hassas bir noktadaki coğrafi konumundan ve kırılmalılığından kaynaklanan, bu sebeple diğer aktörlerin davranışını etkileyen devletler ..."

Yeni savaşlara, darbe ve siyasî cinayetlere meşruiyet(!) zemini hazırlayan bu tip sözler, gerçekte ABD'nin menfaatlerine uygun olan durumu sürdürmeye yöneliktir. Muzaffer olmuş ve zaferin rantlarını yemeye alışmış olan ABD için her değişim istikrarsızlık (*instability*) gibi algılanır. Oysa bu istikrarsızlıklar(!) artmadan Avrasya'nın ABD ablukasından kurtulması imkânsızdır.

Bir Silah Sistemi Olarak Para

Amaçları kadar araçları da ekonomik olan yeni bir savaş türü

Unutmamak gerekir ki, jeopolitik, **mekân** ve **imkân**larla savaş arasındaki münasebeti inceleyen ilimdir. Bu mekânın coğrafyası, dağlardan ve nehirlerden ibaret değildir. Teknolojik ve ekonomik ilerleme, **mümkün** ile **imkânsız** arasındaki hududu değiştirir. (Bkz. [Muhtemel / mümkün / possible / probable / المحتمل](#))

"... Sömürge imparatorluklarının ticareti, askerî yöntemlerin güdümündeydi. Yeni jeo-ekonomik dönemde savaşın sadece amaçları değil araçları da ekonomik ..."

Edward Luttwak'a ait bu sözler 1993'te yayınlanan *Endangered American Dream* adlı eserinden. Kitabın ikinci başlığı oldukça ilginç: **"ABD'nin bir üçüncü dünya ülkesi haline gelmesi nasıl durdurulabilir ve endüstriyel üstünlük için jeo-ekonomik mücadele nasıl kazanılır?"**

1990'larda, Amerikalı endüstri patronlarının ve işçi sendikalarının en büyük korkusu Çinliler değil Japonlardı. Fakat onlar da Luttwak gibi ulusal ve endüstriyel bir vizyona sahip oldukları için gerçek tehlikeyi göremediler. Mücadelenin büyüğü, ülkeler arasında değil ulusal endüstriler ve küresel finans arasında gerçekleşecekti. Nedir?

Ulusal ve kısmen bölgesel imkânlarla üreten ve yine ulusal/bölgesel piyasalara mal satan endüstriler işçi hakları, vergi, çevre koruma gibi konularda, "yaşadıkları" ülkenin, bazen de Avrupa Birliği gibi bölgelerin yasalarına uymak zorundaydılar. Oysa WTO (sonra TPP) gibi inisiyatifler ulusal hukuk duvarlarını inceltti. Zaman içinde bu duvarlarda gedikler açılmaya başladı. Meselâ Malezyalı işçileri Çin yasalarına göre çalıştıran yük gemileri Avrupalılarla doğrudan rekabete girdiler. Keza, petro-kimya, çimento, metalürji gibi çevre kirleten sektörler, doğayı koruyan ülkeleri terk etmeye başladılar. Liste uzun. Hem ulus-devletlerin iktidarını hem de bir kurum olarak demokrasiyi zayıflatan bu süreç hakkında ayrıntılı bilgi ve yorumu şu 3 kitapta bulabilirsiniz:

- [Liberalizmin Kara Kitabı](#)
- [Banka Ordudan Tehlikelidir](#)
- [Liberalizm Demokrasiyi Susturunca](#)

Ulus-devlet yasalarından kaçarken finansal diktatörlüğün ağına düşmek

Hülasa, endüstriyi ulus-devlet baskısından kurtaran küreselleşme, hükümetler üstü, hukuk üstü finansal bir diktatörlük doğurdu. Çünkü **endüstrinin küreselleşmesi onu denize, dolara, petrole ve ABD ordusuna bağımlı yaptı**. 1980’de deniz ticaretinde 50 milyon konteynır taşınırken bu rakam 2005’te 9 kat artarak 450 milyon konteynır olmuş. Oysa aynı dönemde dünya ekonomisi yaklaşık 10 trilyon dolardan 40 trilyona yükselmiş yani 4 kat artmış. Ne nüfus artışı ne de hızlı kalkınan ülkelerle açıklanamayacak olan bu fark, üretim ve tüketim merkezlerinin coğrafı olarak uzaklaşmasından kaynaklanıyor. Özellikle Çin’e kayan endüstriyel üretim, küresel taşıma ihtiyaçlarını, özellikle de deniz yolunun kullanılmasını kat kat arttırdı. Yaşayanlar bilir, 1980-2005 dönemine damgasını vuran kelimeler “*outsourcing ve externalisation*” idi. Katma değeri düşük olan endüstriyel görevler, emeğin ucuz olduğu ülkelere kaydırıldı ve bu kaydırma rasyonalizasyon etiketiyle sunuldu insanlara. Hammadde ve yarı-mamuller doğrudan Hindistan, Çin veya Meksika’daki fabrikalara sevk edilecek, üretilen mallar yine buralardaki limanlardan satış noktasına gönderilecekti. New York, Paris ve Tokyo’da ise katma değeri yüksek olan strateji, ürün tasarımı, pazarlama, bilgi-işlem vb hizmetler kalacaktı.

Bu dönüşüm, büyük ölçüde başarılı. Eskiden hammaddesi, emeği, enerjisi ve pazarı aynı ülkede olan birçok endüstriyel firma küreselleşti, çok uluslu, “*multi-national*” oldu. Tabi küreselleşen endüstriler, işçi haklarını korumayan, az vergi alan ve doğayı kirletmenin kolay olduğu ülkeleri tercih ettiler. Haliyle ulus-devletin hukukî gücü zemin kaybetti. Bugün çoğumuza normal gözüken bu işleyiş, 1990’larda bile yeni ve riskli sayılıyordu. Endüstri patronları, elbette ülkelerin hukuklarını rekabete sokmayı sevdi. Ancak küreselleşmeden esas faydalanan küresel finans olmuştur. Zira hammadde tedarik, üretim ve satış noktaları birbirinden uzaklaştıkça, endüstriyel firmalar bazı küresel etkenlere karşı savunmasız duruma düştüler:

- **Deniz:** Limanlara ve Malaka, Panama, Süveyş gibi kritik yollara erişmek, küreselleşen endüstri için hayati önemi haiz oldu.
- **Dolar:** %100 ulusal para biriminden dolara geçmek ve FED’in kaprislerine katlanmak zorunda kaldılar. Satındıkları hammaddeyi dolar ile ödemek, satış gelirini dolar cinsinden tahsil etmek, ihracatta deniz yoluna bağımlı olmanın getirdiği petrol bağımlılığı ve petrolün dolarla satılması...
- **Petrol:** Deniz taşımacılığına ek olarak son kilometreler için kara yolu ihtiyacının artması, küreselleşen endüstriyi petrol bağımlısı yaptı.
- **ABD ordusu:** Deniz yollarının güvenliği, korsan ve terörist faaliyetler, savaş, darbe, iç savaş gibi risklere karşı kırılgan hale gelen endüstri, bulunduğu ülkelerin ordusundan çok ABD ordusuna muhtaç hale geldi.

Endüstri, devlete ortak olmuştur; finans ise devleti yuttu

Endüstri tarımı kendisine dönüştürmüştü. küresel finans ise endüstriyle beraber ulus-devleti de yuttu. Bugün endüstriyi boğan şey, diğer ülkelerin endüstriyel rekabeti değil finans sektörünün, özellikle spekülasyon finansın dayattığı baskı ve miyop stratejidir. Ne endüstride ne de mevduat bankacılığında asla görülemeyecek rant fırsatlarının varlığı, endüstriyi uzun vadeli yatırımlardan alıkoymakta. **Fabrika müdürleri, hammadde fiyatlarını, ARGE’yi ve teknik sorunları değil firmanın borsada sabah düşen hissesinin akşama nasıl yükseleceğini düşünüyorlar.** 19cu asırda tarımın endüstrileşmesi gibi bu defa endüstrinin finansallaşmasına şahid oluyoruz. Ancak önemli bir fark var: Endüstri, devlete ortak olmuştur. Finans ise devleti yuttu:

- Borç içindeki Yunanistan’ın limanlarını Çin’e satması,
- GSMH’sı kadar kamu borcu olan Fransa’nın başına Rothschild’in adamı Macron’un gelmesi,
- İtalya’daki en büyük bankanın Mafya’ya ait olması: [Sistem bozuk değildir, bozuk artık sistemdir!](#)
- Dünyanın en borçlu ülkesi olan ABD’nin başkanı Trump’un endüstriyi ayağa kaldırma çabası (Yerli kömür ve petrolün önünü açma, Meksika’ya duvar bahanesiyle gümrük, TPP’yi iptal...)
- Barosso, Draghi, Juncker vb Avrupa’daki kilit adamların Goldman Sachs, JP Morgan, Citibank(?) ile olan organik bağları...

Neden böyle oldu?

Endüstri, buhar makinesiyle nehir ve rüzgâr bağımlılığından kurtulunca tarımı tahakküm altına almıştı. Köylüler tarım işçisi oldular. Traktörü, kimyasal gübresi, ürünlerin endüstriyel dönüşümü, ambalajı, ulusal standartları ve satış şebekeleriyle tarım, bilhassa gıda üretimi, endüstrinin bir parçası haline geldi. "Endüstri çağı" diyebileceğimiz 1800-1950 arasında siyaset ve savaş da endüstrileşti. Her iki dünya savaşı başta petrol olmak üzere hammadde kaynakları etrafında yoğunlaştı. Endüstriyel üretim kapasitesi ve lojistiği üstün olan ABD, teknolojisi daha ileride olan Almanya ve Japonya'yı yendi. (Bkz. Meselâ Alman zırhlı araçları ve Japon uçaklarının teknik özellikleri)

Endüstri baronları, kralları devirecek güçte olsalar da fabrikaların bulunduğu ülkelere, sattıkları şehirlere, liman ve ticaret yollarına bağımlıydılar. Bu dönemde finans, bir bakıma tarım gibi endüstriye hizmet eder konumdaydı. Yatırım ortaklığı yapan, endüstri baronuyla beraber risk alan bankaların farklı sektörler için uzmanları vardı. Yani para her ne kadar renksiz, dinsiz ve milletsiz olsa da sermaye sahibi ve bankacı, "ulusal" bir şeylerin hizmetindeydi. Fakat 1950'lerden itibaren "küresel finans" diyebileceğimiz bir özne, bir başrol oyuncusu görüyoruz. 1980'lerde Reagan-Thatcher güdümündeki "**deregulations**" sayesinde devlet kapısından tasmaını koparan finans, önce endüstriyi ve nihayet 2008'den itibaren ulus-devleti teslim alıyor.

Burada durup birkaç bembol koyalım: Endüstri de uluslar üstü olabilir; endüstri baronları kendi ülkelerinin menfaatlerine aykırı davranabilir. Meselâ 18ci asır Avrupa'sında savaşan bütün ülkelere mal satan silah tüccarları var. 2ci dünya savaşında Hitler'e borç veren Amerikan bankaları bir sır değil. Hitler'in kömürden uçak yakıtı üretip Londra'yı bombalamasını sağlayan Amerikan Dupont firması ve Yahudilerin fişlenmesi için bilgisayar satan IBM de hatırlanabilir. Ancak bunlar, sermayenin henüz endüstriden tecrid olmadığı bir döneme ait. Yani kapitalist, sermaye sahibi dediğimiz insanların binaları, kamyonları, onbinlerce işçisi ve bankada büyük miktarda parası var. Paranın kendisi bir güç değil, riske atılan, endüstriyel imkânlar sayesinde kâr edilip çoğaltılabilen bir şey. Oysa **1980'lerden sonra inşaa edilen ve finans sektörünü hukukun üzerine çıkaran sistem, endüstriyel sermayeden farklı**. Neden?

2008 krizinde ve sonrasında çok net biçimde görünen şeydu: Finansal kurumlar, ekonomik anlamda "aptallık" sayılabilecek yatırımlar yapsalar bile kısa vadede ortaya çıkan kârları kendi hanelerine yazarken, uzun vadede meydana gelen zararları ulusal ekonomilere yani halka fatura edebiliyorlar. Bir başka deyişle spekülasyon balonu şişerken meydana gelen "artı değer" bu balonu şişiren kravatlı eşkiyalara kâr sağlıyor. Balon patladığı zaman ne oluyor? Yani her yatırımcı "verin altınımı, buğdayımı, petrolümü..." dediği zaman? Ekrandaki ve kâğıt üstündeki altın, buğday ve petrolün, gerçek emtiadan 50 kat fazla olduğu anlaşılınca kravatlı eşkiyalar uzman(!) medya ve akademisyenler vasıtasıyla "sistem çöküyor" diye yaygara yapıyor. Banka önünde kuyruklar, işten çıkarmalar... Hükümetler korkup boyun eğiyor. Zaten ekonomi bakanları ve danışmanları da krizi üreten bankaların eski müdürleri olduklarından daha çok korkmuş gibi yapıyorlar.

Özetlersek... Finansın endüstriyi ve ulus-devletleri tahakküm altına alması, normal ekonomik şartlarda oluşmuş bir süreç değil. Yapay krizler, IMF ve Dünya Bankası'nın yalanları, sahte ekonomik kaygılarla adaletin askıya alınması, kritik noktalara yerleştirilen eski(!) müdürlerle finans mafyası gibi bir örgütten bahsedilebilir.

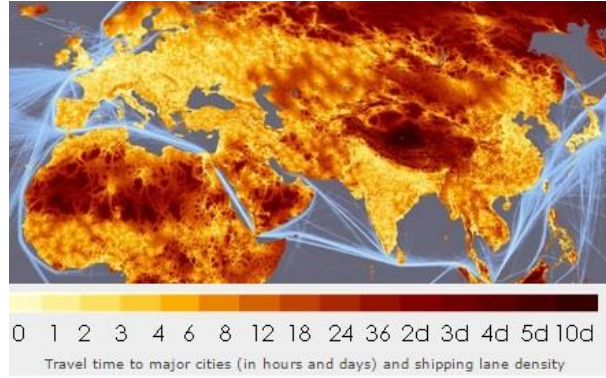
Tabi bu manzaraya bilgi dolaşımını aksatan akademisyen, uzman ve gazetecileri de eklemek gerek. Gerçeği saklayıp krizleri doğal felâket gibi gösteren, her seferinde şaşırılmış gibi yapan bu insanlar, halkın ve hukukçuların sağlıklı tepki vermesini engelliyorlar. **Finansal krizler teknik veya psikolojik değil hukukî sorunlardır**. Sahte para basanlar tutuklanırken buna eşdeğer finansal suç işleyen kravatlı eşkiyalar, ürettikleri her krizden sonra "kurtarma" operasyonlarıyla ödüllendiriliyorlar. Yani finans, hukukun üzerine çıkmıştır.

Sonsöz

"Ekonomik savaş" denildiğinde, pazarda pay kapma, teknoloji yarışı, endüstri casusluğu, döviz savaşları gibi birçok cephe akla gelebilir. Bunlar elbette gerekli ve meşru bakış açılarıdır. Ancak ulusal kisve altında yapılan ekonomik savaşların daha derin çekişmeleri örtmek gibi bir işlevi de vardır. Sadece 10-20 yıllık ulusal pencerelerden bakanlar, dünyayı 50-100 yıllık perspektiflerde dönüştüren derin çekişmeleri algılayamazlar.

Jeopolitik mekân ve jeo-ekonomik imkân: Luttwak

"... Eskiden gençlere bir üniforma verip yeni topraklar ele geçirmek üzere savaşa gönderirdik. Bugün, vergi mükelleflerini yeni endüstriyel savaşları desteklemeye çağırıyoruz. Fransa, Almanya ve Britanya birbiriyle savaşmak yerine Airbus projesiyle Boeing ve McDonnell-Douglas'a saldırıyor. Cephenin ilerleyişini harita üzerinde ölçmek yerine, ürünlerin dünya piyasalarında aldıkları paylara bakıyoruz ..." (Luttwak, Endangered American Dream, 1993)

İzokronik bir Avrasya haritasına bakıyoruz. Mesafeleri hem kilometre, hem de saat/gün olarak gösteren bir harita. Açık renkli yerlerden büyük şehirlere ulaşmak birkaç saat. Mavi çizgiler ise deniz ticareti. Fiziken İstanbul'a eşit mesafedeki Mısır veya Irak'ın bazı noktaları, ulaşım zamanı bakımından Londra ve Paris'ten daha uzak. Bu tür haritalarla "**mekân**" kelimesi gerçek anlamına kavuşuyor: Bir şey yapabilme **imkânı**. Yani donuk bir coğrafya değil, coğrafyanın sağladığı bütün imkânlar. Müellifimiz Luttwak'ı anlamak için bu mekân algısını daha da genişletelim. Teknolojinin, ticarî tercihlerin, dövizlerin, internetin sağladığı imkânların tamamını jeopolitik unsur kabul ederek jeo-ekonomik zemini tanımlayalım. Meselâ Endangered American Dream'deki şu sözleri:

"... Eğer AR-GE'nin ağır topları, teknolojik üstünlük sayesinde yeni pazar payları ele geçirmeye kâfi gelmezse ve devlet sübvansiyonları da yetersiz kalırsa, piyasadan ucuz krediyle çok güçlü rakiplere karşı yine de ihracat yapabiliriz ..."

Ekonomik silahlara bir bakalım: devlet destekli araştırma, ihracata vergi indirimi ve ihracatçıya düşük faizli kredi vermek... Tabi Luttwak bunları ulusal bir perspektifte yazmış. Yani meselâ ABD, ihracatını arttırmak için ulusal imkânları kullanıp Pazar payını arttıracak; zenginleşen ihracatçı da vergi ve istihdam yoluyla ülkeyi zenginleştirecek. Bu toz pembe tablo sadece kısmen doğru. Neden?

- İhracatçı kârları ülke dışındaki vergi cennetlerinde toplayıp kendisini zararda gösterebilir,
- Yeni Pazar payları, her zaman ulusal ekonomiye yaramaz. İhracatçı üretimi başka ülkelere kaydırabilir.
- Sübvansiyon, ihracat desteği, ucuz kredi gibi destekler ihracatçıyı pirim avcısına dönüştürebilir. Devlet desteği çekilince ekonomik gerçeklerden uzak yatırımlar da ölür.
- Suudi Arabistan veya Nijerya'daki petrolü çalıp Avrupa'ya satan bir Amerikan firması, Amerikan halkının vergisiyle ayakta duran orduyu menfaatleri için kullanır ama ABD'ye vergi ödemez. Petrolcü, devletten baskı görürse "ordumuz petROLSÜZ kalır" diye şantaj yapabilir. Bu ABD'ye has değil. Çad ve Nijer'den uranyum çıkaran Fransa için de durum bu.

Yani Luttwak'ın silah konusundaki tahlili doğru ama tetiği çekenin kim olduğu konusunda ciddi biçimde yanılmış. Küresel firmalar ulusal imkânları kullanırken millî olduklarını iddia ederler: "Amerikan menfaatleri tehdit ediliyor, ordumuz nerede?". Fakat şirket kâr ettiğinde "biz küresel bir firmayız, nerede az vergi alınırsa şirket merkezini oraya taşırız; bizi üzme!" diye tehdit ederler. Peki neden böyle olur? Ulus-devletler buna direnemez mi?

Ulus-devlet, tanımı gereği ulusal sınırlar içinde meşru şiddete varabilen cebbar bir güçtür. Fakat ulusal sınırları dışında diğer devletlerin hukukuna karışamaz. Oysa jeo-ekonomik savaşta hem rekabet hem de işbirliği söz konusu. Bu sebeple ABD dâhil bütün devletler, özel menfaatlerin esiri olabilirler. Özellikle lobi faaliyetlerinin kurumsallaştığı, küresel firmalar adına senatörlere rüşvet veren araçların fatura kesebildiği şu günlerde!

Ulus-devletin sahneye geri dönüşü

Bu duruma bakarak ulus-devletin silindiğini söylemek yanlış olur. Başa hukuk sistemleri olmak üzere ülkeler ekonomiye yön vermek için her yola başvuruyorlar. Fransa, Danone'u satın almak isteyen bir firmayı engellemiştir. ABD, ileri teknoloji üreten küçük firmaların yabancılar tarafından satın alınmasını engeller hatta varsa imzalanmış kontratları iptal eder.

Bunun yanında ulusal yatırım fonları, ülke yatırım fonları, devlet refah fonları gibi adlarla bilinen ve devletlerin yönettiği fonlar var. (İngilizce: *Sovereign wealth fund*) Petrol satışı veya teknoloji vb yoluyla cari işlemler fazlası veren ülkeler yabancı para rezervlerindeki artışı yatırım yaparak değerlendirir. Bu, ulus-devletleri yatırımcı, finansal aktör seviyesine getirir. Tabi bu finansal güç, hedge fonlardan farklı olarak siyasi ve diplomatik bir baskı unsurudur. Toplamı birkaç trilyon dolar tutarında olan ulusal fonların en büyükleri şu ülkelere ait: Norveç, Birleşik Arap Emirlikleri, Çin, Suudi Arabistan, Kuveyt, Singapur, Katar, Avustralya, Güney Kore.

Bazen devlet mülkünün muhafazası için kişilerin mülkiyeti doğrudan hedef alınabiliyor. Meselâ 2004 yılında Yukos'un başkanı Mihail Hodorkovski Rusya'nın en zengin adamıydı ve Forbes'ın milyarderler listesinde 16. Sırada idi. Mihail Hodorkovski, politikaya gireceğini açıkladıktan kısa süre sonra bir iş toplantısına giderken dolandırıcılık ve vergi kaçakçılığı yaptığı iddiasıyla ortağı Platon Lebedev ile birlikte tutuklandı, suçlu bulundu ve dokuz yıl hapis cezasına çarptırıldı. Cezasının bitmesine 1 sene kalmıştı ki, 24 milyar dolar ve 221 milyon ton petrolü zimmetine geçirme suçundan ikinci bir dava açıldı.

Sonsöz

Ekonomik savaşın aktörleri, askerî savaştan farklı olarak sübjektif. Yani üniforması, silahı, bütçesi, hedefi belli olan ekonomik bir ordu yok. Zira **Ekonomi oyununda fizikî bir aktör (kişi/ bölge halkı/ bütün bir ulus/ devlet/ şirket) birden fazla rol oynar**. Ekonomik olaylar, ekonomik etkisi olan siyasî ve askerî kararlar, aynı aktör için hem iyi hem de kötü olabilir. Yani fizikî mânâda aynı olmakla beraber olaylar, farklı roller için farklı menfaatler arz edilebilir. Burada kişi veya kurumun algısı, kendi çıkarlarını ve aidiyetini tarif edışıyle, dinamik olarak belirlenir. Örneklersek:

- Biz hissedarlar,
- Biz firma çalışanları,
- Biz firma müşterileri,
- Biz Kuzey Amerikalı küçük petrol üreticileri (ABD, Kanada, Meksika)
- Biz petrolcüler (Bütün dünyadaki büyük ve küçük üreticiler)
- Vb

Tehdit ve fırsatların şiddeti, tahakkuk vadesi ve daha birçok farklı vasıflarına göre, aktörler değişik rollere bürünüp değişik stratejiler uygulayabilirler. Meselâ petrol satışına vergi konmasıyla ithal petrole vergi konması, bütün petrolcüleri aynı şekilde etkilemez.

Ekonomik savaş, askerî ve diplomatik gerginliklerden bağımsız bir pazar kapma savaşı değildir. Bu yüzden jeo-ekonomik tahliller başı sonu belli bir maç gibi tasavvur edilemez. Ekonomik savaş, onu doğuran ve neticesinden etkilenecek olan çoklu politik sistemin bir parçasıdır.